

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

534
DR JERZY SAWICKI I DR BOLESŁAW WALAWSKI

1318
19/12 1952
XIV

ZBIÓR
PRZEPISÓW SPECJALNYCH
PRZECIWKO
ZBRODNIARZOM HITLEROWSKIM
I ZDRAJCOM NARODU
Z KOMENTARZEM

Dubl. do T. 528.582 arch.
T. 649.165

1 9 4 5

SPÓŁDZIELNIA WYDAWNICZA »CZYTELNIK«

1313
13/12 1952
534 *XIV*
DR JERZY SAWICKI I DR BOLESŁAW WALAWSKI

ZBIÓR
PRZEPISÓW SPECJALNYCH
PRZECIWKO
ZBRODNIARZOM HITLEROWSKIM
I ZDRAJCOM NARODU
Z KOMENTARZEM

Dubl. do T. 528. 582 arch.
T. 649. 165

1

9

4

5

SPÓŁDZIELNIA WYDAWNICZA »CZYTELNIK«

SAWICKI / WALAWSKI
PRZEPISY SPECJALNE

W WASZYNGTONIE

NR 24
SIERPIEŃ 1945
DRUKARNIA NARODOWA
W KRAKOWIE
M-02183

DR JERZY SAWICKI I DR BOLESŁAW WALAWSKI

ZBIÓR
PRZEPISÓW SPECJALNYCH
PRZECIWKO
ZBRODNIARZOM HITLEROWSKIM
I ZDRAJCOM NARODU
Z KOMENTARZEM

64

1945

SPÓŁDZIELNIA WYDAWNICZA »CZYTELNIK«

WYDANO Z DUBLETÓW
Biblioteki Narodowej

1950 D 733 / 317

DEKRET

Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego

z dnia 31 sierpnia 1944 r.

o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami, oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 16) ze zmianami, wprowadzonymi dekretem z dnia 16 lutego 1945 r. (Dz. U. R. P. Nr 7, poz. 29).

Art. 1. § 1. Kto¹ idąc na rękę władzy okupacyjnej niemieckiej:²

a) brał lub bierze udział³ w dokonywaniu zabójstw osób spośród ludności cywilnej⁴ lub jeńców wojennych⁵, w znęcaniu się nad nimi⁶ albo w ich prześladowaniu⁷,

b) działał lub działa na szkodę⁸ poszukiwanych, albo prześladowanych przez władzę okupacyjną z jakichkolwiek przyczyn⁹ (z wyłączeniem ścigania za przestępstwa pospolite)¹⁰ przez ich skazanie, ujęcie lub wywożenie podlega karze śmierci.

§ 2. Kto¹¹ idąc na rękę władzy okupacyjnej niemieckiej¹² działał lub działa¹³ w inny sposób, niż przewidziany w § 1¹⁴ na szkodę Państwa Polskiego¹⁵, albo osób spośród ludności cywilnej lub jeńców wojennych¹⁶ podlega karze więzienia do lat 15, lecz na czas nie krótszy od lat 3, lub dożywotnio albo karze śmierci.

¹ Do przestępstw przewidzianych dekretem niniejszym mają zastosowanie przepisy części ogólnej Kodeksu Karnego (art. 6 dekretu), oczywiście z wyjątkami, o których mowa w art. 3 i 9 dekretu (o czym niżej). Zakres mocy obowiązującej dekretu opiera się na zasadach wymienionych w art. 3—11 K. K.

a) Z zasady terytorialnej wynika, że dekret ma zastosowanie do osób, które popełniły przestępstwa w dekrete przewidziane na obszarze

Państwa Polskiego, na polskim statku wodnym lub powietrznym oraz na wodach wewnętrznych i przybrzeżnych, jak również w powietrzu nad tymi obszarami. Przez obszar państwa rozumieć należy to terytorium, które w chwili sądenia podlega suwerenności Państwa Polskiego. Z zasady terytorialności wynika, że za przestępstwa przewidziane w dekreście odpowiada każda osoba bez względu na przynależność państwową oraz bezpaństwowcy, jeżeli przestępstwo popełniono na obszarze Państwa Polskiego.

b) Z zasady narodowości podmiotowej wynika również odpowiedzialność obywateli polskich za przestępstwa przewidziane w dekreście, a popełnione poza obszarem jurysdykcyjnym polskim.

c) Z zasady narodowości przedmiotowej wypływa (art. 8 K. K.), że dekret stosuje się również i do cudzoziemców za przestępstwa popełnione za granicą niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa. Odpowiadać zatem będzie przed sądem polskim w razie schwytania np. Niemiec, który na terenie ZSRR, Francji lub Norwegii znęcał się nad cywilną ludnością lub jeńcami wojennymi. Przed nowelą z dnia 16 lutego 1945 r. (Dz. U. R. P. Nr 7, poz. 29) zasada ta, o ile chodzi o przestępstwa z art. 1 § 1 lit. b, była ograniczona do obszaru Państwa Polskiego. Przez wyeliminowanie z art. 1 § 1 lit. b słów „na szkodę osób przebywających na obszarze Państwa Polskiego” — zasada narodowości przedmiotowej ma obecnie w pełni zastosowanie. Stosowanie zasady narodowości przedmiotowej do przestępstw w dekreście przewidzianych, znajduje ponadto oparcie w art. 8 a K. K. Przestępstwa przewidziane w dekreście miały bowiem na celu przez dyskryminację obywateli i stosowanie ustaw okupanta niemieckiego, wprowadzić i utrwalić ustrój faszystowski, oraz powiększyć jego potencjał wojenny — czym niewątpliwie godziły zarówno w bezpieczeństwo wewnętrzne jak i zewnętrzne Państwa Polskiego, pozostającego w stanie wojny z Niemcami. Uznając, że w danym wypadku winna mieć zastosowanie zasada rozszerzonej narodowości przedmiotowej z art. 8 a K. K., tym samym wyklucza się stosowanie art. 6 K. K. Cudzoziemiec więc będzie odpowiadać za przestępstwo przewidziane w dekreście, a popełnione za granicą bez względu na to, czy ustawa obowiązująca w miejscu popełnienia przestępstwa uznaje taki czyn za karalny, czy też nie.

d) Z zasady rozszerzonej narodowości przedmiotowej wynika też odpowiedzialność cudzoziemców za czyny przewidziane w dekreście, a popełnione również na terytorium państwa niemieckiego, gdyż każdy czyn przestępczy, przewidziany w art. 1 § 1, a więc także popełniony w miejscu, gdzie Niemcy nie byli władzą okupacyjną, zwiększał potencjał Niemiec jako okupanta.

e) Ostatnia kwestia, która w tym miejscu wymaga wyjaśnienia, to zagadnienie odpowiedzialności jeńców wojennych za czyny przestępcze przewidziane w dekreście, a popełnione przed momentem dostania się

do niewoli — ze względu na normy prawne, odnoszące się do tej materii, zawarte w konwencjach haskich z 18 października 1907 r. (ratyfik. przez Polskę Dz. U. R. P. Nr 21 poz. 160, z roku 1927), oraz konwencji genewskiej z 7 lipca 1929 r. (ratyfikowanej przez Polskę Dz. U. R. P. Nr 103, poz. 866, z 1932 r.).

Przestępstwa przewidziane w dekrete (art. 1 § 1) obejmują czyny nie mające nic wspólnego z prowadzeniem wojny i są takimi, które stoją w sprzeczności nie tylko z prawem międzynarodowym, ale również z moralnością międzynarodową. Jeżeli więc czyny takie popełnili członkowie siły zbrojnej, nie mogą oni korzystać z przywilejów przysługujących kombatantom. Kto więc nosił mundur wojskowy, ale do najprymitywniejszych zasad prawa międzynarodowego się nie stosował, nie może się również odwoływać do postanowień tegoż prawa. Nie są też uważane za kombatantów organizacje paramilitarne lub posiłkowe, które posiadały jedynie zewnętrzne cechy wojskowe, lecz były z samego swego przeznaczenia używane do celów z wojną w ścisłym tego słowa znaczeniu nie związanych, jak SA, SS-Sturmabteilung itp. W tym też kierunku poszło orzecznictwo sądów polskich (wyrok specjalnego sądu karnego w Lublinie w sprawie Hermana Vogla i tow., z dnia 2 grudnia 1944 r. sygn. Kspec 17/44). Nie wykluczone jest, że przyszłe traktaty międzynarodowe mogą rozszerzyć odpowiedzialność wojskowych, a to zgodnie z zapowiedzią, zawartą w deklaracji moskiewskiej z 1943 r., podpisaną przez Kierowników 3 mocarstw, tj. ZSRR, Stanów Zjednoczonych A. P. i Wielkiej Brytanii.

² Przestępstwa przewidziane dekretem, mogą być popełnione tylko umyślnie. Wystarczy jednak dolus eventualis (art. 14 K. K.). Pójście na rękę władzy okupacyjnej niemieckiej, będące częścią składową przedmiotowej istoty czynu, musi być również objęte świadomością sprawcy. W przeciwnym wypadku sprawca z art. 1 dekretu nie odpowiada. Przykład: żona, mając wyłączny zamiar usunięcia kochanki męża, składa na nią doniesienie do władzy policyjnej niemieckiej o kradzież mienia niemieckiego, skutkiem czego ofiara osadzona zostaje w obozie. Jeżeli będzie można ustalić, że zamiarem sprawcy nie było chociażby ewentualne działanie na rękę władzy okupacyjnej, sprawca odpowiadać będzie jedynie z art. 143 K. K., lecz nie z art. 1 dekretu. Oczywiście, ustalenie bardzo subtelnej granicy pomiędzy dolus eventualis a lekkomyślnością względnie niedbalstwem, może być tylko przedmiotem ustaleń sądu orzekającego w każdym konkretnym wypadku z osobna. W razie ustalenia, że zamiarem sprawcy nie było pójście na rękę władzy okupacyjnej niemieckiej i że w czynie sprawcy mieszczą się znamiona innego przestępstwa, ściganego sądownie, a przewidzianego w innych przepisach, sąd specjalny wyrokiem umarza postępowanie i sprawę przesyła właściwemu sądowi.

³ a) Ustawodawca użył słowa „brał” ze względu na postanowienie art. 9 dekretu, według którego dekret ma zastosowanie do przestępstw popeł-

nionych również pomiędzy 31 sierpnia 1939 r., a dniem wejścia jego w życie, to jest dniem 13 września 1944 r. Natomiast użycie słów „lub bierze“, ma na celu objęcie sankcją wszystkich przestępstw, popełnionych po dniu wejścia w życie dekretu.

b) Przez użycie słów „brał, lub bierze“ ustawodawca pragnął zaznaczyć, że nie chodzi tu jedynie o samoistne czyny przestępcze dokonywania zabójstw lub znęcania się względnie prześladowania, gdyż w tym wypadku użyłby słów „kto dokonywał lub dokonuje“, lecz również już i o uczestnictwo w tego rodzaju związkach, mających na celu dokonanie przestępstw, przewidzianych w dekrete. Do takich związków należą organizacje, jak: SA, SS-Sturmabteilung, Gestapo, SD itp. Praktyka sądów zasądza z art. 1 za samą przynależność do takich organizacji. Natomiast przynależność do tzw. policji granatowej, ukraińskiej Hilfspolizei i tzw. Jüdischer Ordnungsdienst, które obiektywnie rzecz biorąc, nie różniły się w niczym, jako jednostki techniczne, od wymienionych wyżej organizacji para-militarnych, w praktyce sądowej nie pociąga za sobą odpowiedzialności z art. 1, o ile nie stwierdzi się równocześnie konkretnego współdziałania lub uczestnictwa w formie pomocy lub podlegania w aktach zabójstw, znęcania się, prześladowania, wskazania, ujęcia lub wymuszenia.

⁴ „Ludność cywilna“ jest pojęciem szerszym niż pojęcie „obywatele“ i obejmuje nie tylko obywateli polskich, lecz jakiegokolwiek osoby cywilne bez względu na ich przynależność narodową lub państwową; pokrzywdzonym może być też i obywatel niemiecki narodowości niemieckiej, o ile ścigany był i prześladowany z uwagi na swój wrogi stosunek do reżimu hitlerowskiego.

⁵ Przez „jeńców wojennych“ rozumie się jakichkolwiek jeńców w niewoli niemieckiej lub w niewoli narodów z Niemcami sprzymierzonych, bez względu na ich przynależność państwową i narodową.

⁶ Pojęcie „znęcania się“ w żaden sposób nie implikuje w sobie wymogu częstotliwości. Istotą znęcania się nie tyle jest częstotliwość, będąca w zasadzie tylko powtórzeniem w czasie pewnych czynności, ile intensywność bólu fizycznego lub moralnego, odczuwanego przez pokrzywdzonego, a objęta zamiarem sprawcy chociażby nawet ewentualnym. Pewne przejawy negatywnego uśtosunkowania się do ludności cywilnej lub jeńców mogą być nawet częste, ale jeśli nie są przez nich odczute jako wielka krzywda moralna lub fizyczna i jeżeli nie są objęte świadomością sprawcy, nie podpadają pod pojęcie znęcania się. Z drugiej strony jednak już pewne słowa tylko, nie mówiąc już o czynach, mogą swoją ostrością ze względu na sytuację osoby, która je powiedziała, oraz osoby, do której były skierowane, wywołać taki ból moralny, że należy je zakwalifikować jako znęcanie się. Oczywiście i sama już częstotliwość może prowadzić do ustalenia znęcania się. W tym wypadku nie jest wymagana tożsamość osoby. Tożsamość osób to zespół całej ludności cywilnej oraz jeńcy wojenni. Nie musi przeto być fizyczna identyczność osoby, nad którą sprawca się znęca.

Mogą to być osoby fizyczne różne, byleby tylko należały do kręgu osób, o których mowa w art. 1 dekretu.

7 Pewne funkcje, chociaż w służbie okupanta, są same przez się jeszcze niekaralne, jak np. funkcja dozorczy robotników, setnika junaków, funkcjonariusza komisariatu przemysłowo-handlowego, urzędnika Arbeitsamtu, burmistrza, poborcy podatkowego itp. Funkcje te wykonywane jednak na rzecz okupanta z wykazaniem przesadnej inicjatywy lub specjalnej gorliwości w jego interesie mogą się kwalifikować jako przestępcza forma prześladowania z art. 1 § 1 dekretu. Miarodajne dla oceny winne być: systematyczność, bezwzględność, szkoda społeczna, odczucie prześladowania, intensywność oburzenia społecznego, jeżeli oczywiście wedle ustaleń sądu wyrokującego objęta ona była świadomością sprawcy. Pewne natomiast funkcje w aparacie administracyjnym okupanta kwalifikują się już same przez się jako prześladowanie, np. dozorca obozu koncentracyjnego (Kapo), naczelnik punktu etapowego lub obozu przejściowego itp. Wreszcie pewne tylko odrębne czynności, niezależnie od sprawowanych funkcji, mogą być zakwalifikowane jako prześladowanie, np. spędzanie Żydów do ghetta. Oczywiście, że stworzenie pewnej ogólnej reguły w danym wypadku napotyka na trudności specjalne w związku z art. 1 § 2 dekretu. Granica pomiędzy „prześladowaniem” w pojęciu art. 1 § 1 dekretu, a innym działaniem w rozumieniu art. 1 § 2 dekretu, jest bardzo subtelna. Miarodajnym wskaźnikiem dla oceny — pozostaje i tu natężenie następstw czynu przestępczego, względnie możliwości zaistnienia takich następstw (przy uśiłowaniu) dla kręgu osób wymienionych w art. 1 § 1. Zauważyć jednak należy, że nie jest koniecznym wymogiem ustalenie, iż w zamiarze sprawcy leżało sprowadzenie tych następstw (art. 14 § 1 K. K.), wystarczy zupełnie ustalenie, że sprawca następstwa te przewidywał albo powinien był przewidzieć (art. 15 § 2 K. K.). Z tych przesłanek wypływa logicznie, że sąd przy ustalaniu „powinności przewidywania” (art. 15 § 2 K. K.) musi się kierować dojrzałością umysłową sprawcy i tym, że tragiczna rzeczywistość okupacyjna z następstwami każdego czynu była przeciętnemu obywatelowi znana i że skutki każdego swego kroku i czynu w stosunku do kręgu osób z art. 1 § 1 powinien był przewidzieć.

Pozostaje do omówienia związana z tym kwestia prawności działania. Trzeba stwierdzić, że o ile prawność działania była chroniona również przez polski porządek prawny, sprawca nie powinien odpowiadać. Nie można więc pociągnąć do odpowiedzialności świadka (o ile oczywiście nie był równocześnie donosicielem ani zeznaniami nie wykroczył poza swój obowiązek zeznawania w sprawie, do której go powołano) za prawdziwe zeznania, niezależnie od ich następstw, gdyż również polski porządek prawny uznaje obowiązek prawdziwych zeznań przed sądem. Dotyczy to również funkcji przewidzianych przez polskie ustawodawstwo, jak np. komornika, adwokata itp.

Immunitet ten jednak ograniczony jest nadto dalszymi obowiązkami wynikającymi z polskiego porządku prawnego. Zeznający więc, np. urzęd-

nik publiczny lub wojskowy, nie może zasłaniać się prawnością działania, jeżeli nie zachował tajemnicy służbowej, od której w czasie okupacji nie mógł go skutecznie zwolnić okupant. Partyzantów oraz konspiracyjnych urzędników i funkcjonariuszy obowiązywało zachowanie tajemnicy służbowej. Poza tym immunitet ograniczony był wobec okupanta obowiązkiem każdego obywatela, wynikającym z rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24. 10. 1934 o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa (Dz. U. R. P. Nr 94, poz. 851) w szczególności z art. 10—18 cyt. rozp. Zeznania więc przed sądem okupanta, zawierające informacje wojskowe lub tajemnicę państwową, nie korzystają bez względu na stanowisko zeznającego z przywileju prawności, chociażby były prawdziwe i istniał obowiązek ich złożenia.

Nie dotyczy też immunitet prawności działania żadnej funkcji w aparacie administracyjnym okupanta. Polski porządek prawny tego aparatu nie uznawał ani nie udzielał mu żadnej ochrony. Funkcjonariusz okupanta nie może więc uzasadniać prawności swego działania obowiązkiem służbowym.

Dlatego też nie można pociągnąć do odpowiedzialności okupacyjnego urzędnika za nadużycie władzy z art. 286 K. K. w razie np. brania łapówek. Prawo polskie bowiem nie chroniło porządku prawnego okupanta. Sprawca odpowiadać może tylko z dekretu, o ile w czynie jego mieszczą się znamiona takiego przestępstwa. W podanym przykładzie w miarę okoliczności może odpowiadać za prześladowania lub za wymuszanie. W braku takich znamion jest czyn dla polskiego porządku prawnego obojętny.

⁸ Sposób działania na szkodę osób wyszczególnionych w art. 1 § 1 p. b dekretu jest przez ustawodawcę wskazany wyczerpująco. Jedynie więc sposoby wymienione w lit. b § 1, art. 1 a to: wskazanie, ujęcie lub wywołanie objęte są sankcją przewidzianą w art. 1 § 1. Inne sposoby, o ile nie podpadają w swej istocie pod art. 1 § 1 lit. a, wyczerpują istotę przestępstwa przewidzianego w art. 1 § 2.

Porównaj ponadto odnośnik 3.

⁹ Użycie przez ustawodawcę określeń „osób poszukiwanych lub prześladowanych” nie jest przypadkowe, gdyż intencją ustawodawcy było ukaranie zarówno za wskazanie, ujęcie lub wywiezienie każdej osoby konkretnie przez władze okupacyjne poszukiwanej, jako też każdej innej osoby wprowadzie nie indywidualnie poszukiwanej, ale która należała do kręgu osób przez okupanta prześladowanych. Do tego kręgu należą nie tylko np. partyzanci, członkowie ruchu oporu, członkowie narodów okupowanych, Żydzi itp., lecz wszyscy, którzy nie należeli do narodów przez Niemców uprzywilejowanych. Ma to i będzie miało w przyszłości po okupacji terytoriów niemieckich praktyczne konsekwencje: za wskazanie Niemca względnie Węgra, Włocha, Słowaka itp. odpowiadać będzie sprawca tylko w tym wypadku, jeżeli w toku przewodu sądowego zostanie ustalone, że był on przez władze okupacyjne konkretnie poszukiwany.

Dla narodów będących w stanie wojny z Niemcami lub też przez nich z innych przyczyn niszczone takie ustalenie w toku przewodu sądowego nie będzie potrzebne. Stanowisko powyższe znajduje potwierdzenie w użyciu przez ustawodawcę generalnej klauzuli „z jakichkolwiek przyczyn“ z jednym tylko wyjątkiem ścigania za przestępstwa pospolite.

¹⁰ Przy wykładni klauzuli wyłączającej może istnieć tylko jedna wątpliwość wymagająca bliższego wyjaśnienia, a mianowicie, czy ściganie przez okupantą za naruszenie norm prawnych wydawanych dla ochrony jego ekonomiki będzie podpadało pod klauzulę wyłączającą. Należy podkreślić, że niektóre z nich refleksem swym przynosiły korzyść także ludności cywilnej, np. walka z pędzeniem alkoholu, fałszowaniem środków żywnościowych. A więc: np. czy urzędnik kontroli cen, który przy wykonywaniu swoich normalnych funkcji urzędowych wskazywał względnie ujmował osoby podwyższające ceny ustalone przez okupanta, korzystać będzie z tego przywileju? Z intencji ustawodawcy wynika, że korzystać będzie z przywileju bezkarności, o ile oczywiście zgodnie z tym, co powiedziano wyżej pod odnośnikiem ⁷, na skutek stosowania przez funkcjonariusza przesadnej inicjatywy albo specjalnej gorliwości lub wreszcie pewnych metod działania nie będzie odpowiadał za prześladowanie (art. 1 § 1 lit. a), lub za czyny przestępcze z art. 1 § 2 lub art. 2.

¹¹ Patrz odnośnik 1.

¹² Patrz odnośnik 2.

¹³ Patrz odnośnik 3.

¹⁴ Przepis art. 1 § 2 wprowadzony został nowelą z dnia 16 lutego 1945 r. w tym celu, ażeby podstawy odpowiedzialności za zdradę Narodu zostały ujęte jak najszerszej. Nacisk okupanta we wszystkich dziedzinach życia był tak różnorodny, sposób współpracy z wrogiem na szkodę Państwa i ludności oraz jeńców wojennych mógł przybrać tak rozmaite postacie, że niemożliwe było ujęcie wszystkich tych wielorakich form zdrady w ścisłe, stany faktyczne. Nowela więc ma na celu z jednej strony uniemożliwienie uniknięcia odpowiedzialności za zdradę Narodu bez względu na to, w jakiej formie ona nastąpiła, z drugiej zaś strony wprowadziła przez zróżniczkowanie form współpracy z § 1 i 2 możliwość stosowania rozmaitych sankcji. Przy stosowaniu przepisu § 2, a w szczególności słów „w inny sposób“, może powstać pytanie, czy zaniechanie pewnych czynności, które w skutkach swych były „pójściem na rękę władzy okupacyjnej“ jest karalne. Np. zaniechanie uprzedzenia ukrywającego się partyzanta o tym, że poszukująca go obława zbliża się. Choćby gramatyczna wykładnia słów „działał lub działa“ mogłaby doprowadzić do wniosku, że chodzi tu jedynie o konkretne działanie a nie zaniechanie, to jednak z okoliczności, że ustawodawca użył słów „w inny sposób“ wynika, że pod istotę przestępstwa z § 2 podpadać będą również i wszelkie zaniechania, które w konsekwencji spowodowały szkodę dla Państwa Polskiego, albo osób spośród ludności cywilnej lub jeńców wojennych, o ile

skutki te i pójście na rękę władzy okupacyjnej objęte były świadomością sprawcy (art. 14 § 1 K. K.).

¹⁵ Nowela z dnia 16 lutego 1945 r. wprowadziła w art. 1 § 2 jako novum działanie na szkodę Państwa Polskiego. Odróżnić należy tu dwa zasadnicze typy działania: bezpośredniego i pośredniego. Działanie bezpośrednie może się objawić w dwóch kierunkach: na dobrach materialnych, np. wydanie przechowanej przez partyzantów broni, opracowanie planów przesiedlania ludności itp., oraz na dobrach niematerialnych np. przez niszczenie dóbr duchowych, pomników kultury narodowej, muzeów, bibliotek, galerii itp. Do pośredniego działania na szkodę Państwa Polskiego natomiast należy osłabianie ducha obrończego i odporności narodowej np. przez szerzenie defetyzmu, agitację pro-hitlerowską, propagowanie rasizmu itp. Samo zgłoszenie przez obywatela polskiego przynależności do narodu niemieckiego nie stanowi zasadniczo formy działania przestępczego z § 2 art. 1, wobec brzmienia dekretu z dnia 4. XI. 1944 o środkach zabezpieczających w stosunku do zdrajców Narodu (Dz. U. R. P. Nr 11, poz. 54) oraz ustawy z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. Nr 7, poz. 96); praktyka jednak winna w niektórych wyjątkowych wypadkach za samo tylko zgłoszenie przynależności do narodu niemieckiego sięgnąć po sankcje § 2 art. 1. Chodzi tu o te osoby, które ze względu na swoje stanowisko w społeczeństwie, zgłaszając przynależność do narodu niemieckiego, wzmacniały jego siłę i równocześnie osłabiały odporność Narodu a przez to i Państwa Polskiego. Będzie się to więc odnosiło do takich osób, jak wyżsi urzędnicy państwowi, sędziowie, profesorowie wyższych uczelni, pisarze, artyści, publicyści, adwokaci, wybitni specjaliści w innych zawodach, działacze społeczni itp., gdyż przykład ich niewątpliwie wpływał osłabiająco na ducha Narodu. Mogą powstać pewne wątpliwości odnośnie do odpowiedzialności za działanie na szkodę osób prawnych (i to zarówno prawa publicznego, jak np. związki samorządowe, związki religijne, jak i prywatnego np. spółdzielnie, spółki akcyjne, gwarectwa itp.) ze względu na stylizację gramatyczną art. 1 § 2, gdzie mowa jedynie o szkodzie w stosunku do jednego tylko typu osoby prawnej prawa publicznego, jaką jest państwo, i w stosunku do osób fizycznych. Dojść się musi do wniosku jednak, że art. 1 § 2 pozornie jedynie odnosi się do jednej tylko osoby prawnej. Odmienne bowiem interpretacja, chociaż w swych subtelnościach logicznych lub gramatycznych wydawać by się mogła słuszna, jednak swą abstrakcyjnością odbiegać będzie od rzeczywistości życia.

Ustawodawca, używając określenia „Państwo Polskie“ miał na myśli nie państwo jako jedną z osób prawa publicznego, lecz państwo jako źródło bytu i ochrony prawnej wszelkich zespołów organizacyjnych na suwerennym obszarze polskim. Dlatego też działanie na szkodę osób prawnych lub innych zespołów organizacyjnych nie będących osobami prawnymi — ze świadomością pójścia na rękę władzy okupacyjnej — jest objęte sankcją z art. 1 § 2 ust. 1, jako forma pośredniego działania na

szkodę Państwa Polskiego. Podpadną tutaj tego rodzaju czyny, jak np. pomoc przy sekularyzacji kościołów, niszczeniu synagog, zborów religijnych, spółdzielni, związków samopomocowych, stowarzyszeń itp.

16 Stosunek art. 1 dekretu do art. 100 K. K.

Stan faktyczny z art. 1 § 2 dekretu jest swym zakresem szerszy od stanu faktycznego z art. 100 K. K. Wobec tego, że dekret jest normą specjalną i został później wydany, przeto w myśl zasady *lex specialis posterior derogat legi generali anteriori*, stosowanie obecnie art. 100 K. K. uważa należy za wykluczone. Na tym stanowisku stanęło również i Ministerstwo Sprawiedliwości w okólnikach z dnia 9 stycznia 1945 r. Nr U. 195/45 oraz z dnia 18 kwietnia 1945 Nr Spec. 65/45.

Nie wykluczone jest jednak pociąganie do odpowiedzialności z art. 100 § 2 K. K., gdyż dekret nie zna odpowiedzialności za winę nieumyślną.

Do dnia 10. III. 1945 (data ogłoszenia noweli do dekretu z dnia 16. II. 1945 Dz. U. R. P. Nr 7, poz. 29) zakres art. 100 § 1 K. K. był szerszy i formy współpracy z okupantem, które nie podpadały pod przepisy dekretu, ścigane były z art. 100 § 1 K. K. — Art. 1 dekretu obejmuje też przestępstwa przewidziane art. 101 i 102 K. K.

Stosunek art. 1 dekretu do art. 185 K. K. W. P. w związku z art. 189 K. K. W. P.

Normy powyższe dotyczą tego samego problemu. Zachodzą między nimi jednak pewne rozbieżności, które mogłyby stworzyć w praktyce dwutorowość przepisów i władz powołanych do ścigania. Odpowiedzialność z dekretu jest szersza i surowsza aniżeli odpowiedzialność osób odpowiadających z K. K. W. P. wobec sądów wojskowych. Od woli sprawcy zależeć by więc mogła zmiana jurysdykcji. Przez prosty akt dobrowolnego zaciągnięcia się do wojska lub w ogóle przez pobór do wojska mógłby sprawca uniknąć o wiele surowszej odpowiedzialności z dekretu, a nawet w niektórych wypadkach stać się zupełnie bezkarnym, stając za popełnione przestępstwa przed Sądem Wojskowym i odpowiadając ze stosunkowo o wiele łagodniejszego K. K. W. P. Takiej rozbieżności w praktyce atoli nie ma. Uchyla ją całkowicie okólnik Wydziału Sądownictwa Wojennego przy Naczelnym Dowództwie Wojska Polskiego z dnia 18 grudnia 1944 r., nakazujący w razie ujawnienia w stosunku do żołnierzy okoliczności uzasadniających ściganie karne za przestępstwa z art. 185 K. K. W. P., zdemobilizowanie ich i przekazanie ich spraw właściwemu prokuratorowi Sądu Specjalnego do dalszego postępowania. Ministerstwo Sprawiedliwości zaakceptowało stanowisko powyższe.

Patrz ponadto odnośnik 4 i 5.

Art. 2. Kto¹⁷ wymuszał lub wymusza świadczenia od takich osób (art. 1) lub im bliskich pod groźbą ich ujęcia lub oddania w ręce władzy okupacyjnej¹⁸ albo w inny sposób działał lub działa na

szkodę tychże osób¹⁹, wyzyskując ich położenie, wytworzone przez okupację²⁰

podlega karze więzienia do lat piętnastu, lecz na czas nie krótszy od lat trzech, lub dożywotnio.

Art. 3. Nie zwalnia od odpowiedzialności karnej dokonywanie zbrodni w art. 1 i 2 dekretu przewidziane w służbie wrogiej władzy okupacyjnej²¹ lub z jej nakazu²² lub przymusu²³.

Art. 4. Na równi z dokonaniem przestępstw, przewidzianych niniejszym dekretem, ulegają ukaraniu: usiłowanie, podżeganie i pomoc²⁴.

Art. 5. § 1. W razie skazania za przestępstwa, przewidziane w art. 1, 2 i 4 niniejszego dekretu sąd ponadto orzeka:

a) utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych²⁵,

b) konfiskatę całego mienia skazanego, a ponadto może orzec konfiskatę mienia małżonka oskarżonego i dzieci jego z wyłączeniem jednak mienia tych ostatnich, pochodzącego z ich dorobku własnego lub ze spadkobrania względnie darowizny, o ile spadkodawca lub darczyńca nie popełnił czynów, podlegających ukaraniu w myśl niniejszego dekretu²⁶.

§ 2. O wyłączeniu od konfiskaty w myśl § 1 p. b orzekać będą powszechne sądy cywilne, w myśl przepisów Kodeksu Postępowania Cywilnego- o zwolnieniu spod egzekucji (art. 567 K. P. C. i nast.).

Art. 6. Do przestępstw, przewidzianych niniejszym dekretem, mają zastosowanie przepisy części ogólnej Kodeksu Karnego²⁷.

Art. 7. Przestępstwa przewidziane w niniejszym dekrete podlegają właściwości specjalnych sądów karnych²⁸.

Art. 8. Wykonanie niniejszego dekretu porucza się Kierownikowi Resortu Sprawiedliwości.

Art. 9. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i ma zastosowanie do wszystkich przestępstw przewidzianych niniejszym dekretem, popełnionych w czasie po 31 sierpnia 1939 r.²⁹

¹⁷ Patrz odnośnik¹.

¹⁸ Ten stan faktyczny obejmuje najbardziej typową w czasie okupacji formę szantażu. Różni się jednak od stanu faktycznego z art. 251 K. K. zakresem gdyż a) przestępstwa z art. 251 K. K. można się dopuścić w stosunku do każdej osoby, podczas gdy przestępstwa z art. 2 dekretu jedynie w stosunku do osób wymienionych w art. 1 dekretu (porównaj odnośnik 4 i 5) lub im bliskich. Nie odpowiada z art. 2 dekretu, lecz je-

dynie z art. 251 K. K. szantażysta, który wymuszał świadczenia od Niemca lub osoby spośród narodowości przez okupanta uprzywilejowanych a konkretnie nie ściganych — b) sprawca nie odpowiada z art. 2 jeżeli użył przemocy dla uzyskania świadczeń od osób, wymienionych w art. 1. Nie odpowiada on również w tym wypadku za przestępstwo z art. 251 K. K. lecz z art. 1 § 1 lub 2 dekretu, a to w zależności od okoliczności faktycznych — c) art. 251 K. K. obejmuje jakąkolwiek groźbę bezprawną (art. 91 § 4 K. K.), podczas gdy pod art. 2 dekretu podpadają tylko dwie groźby, a mianowicie groźba ujęcia lub oddania w ręce władzy okupacyjnej. Inne formy groźby mogą podpaść pod stan faktyczny, ujęty częścią drugą art. 2 dekretu (patrz odnośnik 19 i 20). Definicję osób bliskich podaje art. 91 § 2 K. K. Będą więc nimi nie tylko krewni lub powinowaci, ale również i osoby, które z obowiązku przyjaźni lub wdzięczności mają prawo liczyć na szczególne względy wdzięczności danej jednostki. Świadczenia, o których mowa w art. 2 dekretu, obejmują na równi działania jak i zaniechanie lub znoszenie. Nagminnym np. w okresie okupacji było zmuszanie kobiet do uległości pod taką groźbą — do alienacji majątku, do zrzeczenia się pretensji, części spadku, do zaniechania ścigania sądowego itp. Pozornie wydawałoby się, że sama groźba ujęcia, bez równoczesnej groźby wydania w ręce władz okupacyjnych, nie powinna podlegać sankcji z art. 2 dekretu, gdyż obiektywnie rzecz biorąc, osoba ścigana, względnie prześladowana, samym faktem ujęcia nie mogła być bardziej zagrożona. Wobec tego jednak, że samo już ujęcie stwarzało stan zwiększonego niebezpieczeństwa dla osób ściganych lub prześladowanych przez okupanta, przeto także już groźba samego ujęcia musi być karalna. Wymuszenie więc np. świadczeń od pewnej osoby pod groźbą ujęcia i izolacji jej u groźącego, karane będzie w myśl art. 2 dekretu, a nie z art. 248 K. K., jako ograniczenie wolności osobistej. Poza szantażem, dokonywanym na działaczach niepodległościowych, członkach narodów prześladowanych, podpadną tu również i wymuszania zwiększenia wydajności pracy przez pracodawców pod groźbą oddania pracowników do obozu pracy lub obozu koncentracyjnego. Dodać należy, że np. samo zwolnienie z pracy z powodu małej wydajności pracy pracownika, nie będzie karalne z art. 2 dekretu (może być pod pewnymi warunkami karalne z art. 1 § 2 dekretu, jako forma współpracy z okupantem, jeżeli pracodawca chce podwyższyć wydajność pracy na rzecz okupanta, a nie dla celów własnego zarobku), natomiast groźba zwolnienia uzasadniona małą wydajnością pracy, w której domniemanie mieściła się też groźba zawiadomienia niemieckiego urzędu pracy, podpadnie pod stan faktyczny z art. 2 (art. 91 § 4 K. K.). Wreszcie, podkreślić należy, że urzędnik mianowany przez władze okupacyjne nie może być pociągnięty do odpowiedzialności np. za branie łapówki, a więc za przestępstwo z art. 286 lub 290 K. K., a to z uwagi na to, że Państwo Polskie nie chroni prawności działania urzędnika okupacyjnego. Taki jednak urzędnik będzie ścigany z art. 2 dekretu, jeżeli domagał się jakichkolwiek świadczeń pod groźbą oddania w ręce władzy okupacyjnej.

¹⁹ Patrz odnośnik ⁴, ⁵ oraz ⁸.

²⁰ Nowela, wprowadzając w art. 2 specjalne określenie „ich położenie, wytworzone przez okupację“, miała niewątpliwie na celu jedno: że jakiegokolwiek przestępstwo na szkodę ludności cywilnej lub jeńców wojennych zawarte w przepisach K. K. może być podciągane pod art. 2 dekretu, o ile zajdzie tylko ten jedyny wymóg, że zostało popełnione w takich okolicznościach, w których sprawca świadomie wyzyskał położenie, wytworzone przez okupację. Myślą przewodnią ustawodawcy było, by wszelkie czyny przestępcze, o ile miały tylko pewien związek ze specyficzną atmosferą okupacyjną, traktowane były w trybie specjalnym jako przestępstwa kwalifikowane. Np. sprzeniewierzenie rzeczy oddanych na przechowanie normalnie, podpada pod przepis art. 262 K. K., popełnione jednak w okresie okupacji, przy wykorzystaniu warunków, wytworzonych przez okupanta, a więc, gdy sprawca zdawał sobie sprawę, że pokrzywdzony nie będzie miał możliwości obrony swych praw, będzie niewątpliwie przestępstwem podpadającym pod art. 2 dekretu. To samo dotyczy przestępstw z art. 257 K. K. (np. kradzież rzeczy, będących własnością ludzi, wywiezionych przez okupanta); z art. 160 K. K. (np. paserstwo takimi rzeczami); z art. 268 K. K. (np. ukrywanie i żywienie ściganego Żyda za niewspółmierne świadczenia wzajemne); z art. 260 K. K., działanie na szkodę mocodawcy pozbawionego ochrony prawnej w czasie okupacji itp. Zaznaczyć należy, że wyrządzona szkoda nie musi nosić charakteru materialnego. Podpadać tu będą również wszelkie szkody noszące charakter niematerialny, a więc przede wszystkim przestępstwa przewidziane art. 272 K. K., a nawet przestępstwa przeciwko czci, gdy dokonywujący przestępstwa był pewny bezkarności swego czynu, lub zdając sobie sprawę z tego, że pokrzywdzony nie będzie mógł dochodzić ochrony swych praw przed sądem, świadomie z tego powodu dokonał obrazy. Odrębną grupę przestępstw stanowią tutaj czyny, które normalnie nie podpadają pod jakąkolwiek sankcję karną, lecz wyłącznie z mocy art. 2 dekretu stają się przestępstwami. Formy tego rodzaju przestępstw mogą być różnorakie. Typowym przykładem takiego przestępstwa było wydanie dokumentów Arbeitsamtu z fałszywą adnotacją pracy, lecz za wynagrodzeniem; pośrednictwo — za wynagrodzeniem przy zwalnianiu więźniów z obozu lub więzienia; wydawanie fałszywych zaświadczeń o wypełnieniu obowiązku kontyngentowego itp. Oczywiście, oceniając rzecz z obiektywnego punktu widzenia, musi się stwierdzić, że odnośne jednostki, korzystające z tego rodzaju fałszywych dokumentów, realnie odnosiły korzyść, lecz sprawca w tych wypadkach wyzyskiwał niewątpliwie położenie pokrzywdzonego, wytworzone przez okupację. W końcu należy zaznaczyć, że ustawodawca celowo użył określenia „położenie wytworzone przez okupację“, a nie „przymusowe położenie“, gdyż dwa te rozmaite określenia wymagają odmiennych ustaleń. Przy „przymusowym położeniu“ pokrzywdzony nie posiada innej drogi wyjścia. Przy czynach podpadających pod sankcję art. 2 dekretu, pokrzywdzony mógł mieć i inną drogę wyjścia, a więc np. niekoniecznie

musiał korzystać z fałszywej karty pracy, lecz miał inne możliwości uchylenia się od répresji okupanta. I znowu zauważyć tutaj należy, że pewne formy wyzyskania położenia wytworzonego przez okupanta w miarę okoliczności i dokonanych ustaleń, mogą podpaść pod art. 1 dekretu, np. sporadyczne uderzanie w twarz w warunkach świadomego wyzyskania położenia, wytworzonego przez okupację, niewątpliwie podpadnie pod art. 2 dekretu, natomiast w miarę okoliczności, w jakich ono nastąpiło, może nabrać cech znęcania się lub prześladowania.

²¹ Różnica pomiędzy dokonywaniem czynów przestępczych z art. 1 i 2 dekretu w służbie władzy okupacyjnej lub z jej nakazu jest ilościowa. Przy służbie mamy do czynienia ze stosunkiem stałym, zaś przy nakazie — ze sporadycznym spełnianiem funkcji. Obojętne przy tym jest, czy nakaz dotyczy dokonania czynów sprzecznych z konwencją haską, względnie z nią zgodnych, ale spełnianych ze zbytnią gorliwością lub specjalną inicjatywą.

²² Tym samym uchylone zostały dla przestępstw, objętych dekretem, przepisy części ogólnej K. K. dotyczące przymusu (art. 19 K. K.). Dotychczasowa judykatura sądów specjalnych wyklucza też możliwość powoływania się na stan wyższej konieczności (art. 22 K. K.), a logiczna interpretacja uchyla też możliwość zastosowania obrony koniecznej (art. 21 K. K.) w ramach dekretu. Z chwilą bowiem, gdy nawet przymus fizyczny nie zwalnia od odpowiedzialności, winien tym bardziej sprawca odpowiadać tam, gdzie swobodna decyzja jeszcze istniała. W chwilach przełomu i walki z wrogiem, nawet ofiara życia winna być złożona w służbie Ojczyzny i Narodu, by tylko uchylić się od współdziałania z wrogiem, a stany przestępcze z dekretu są najjaskrawszą formą takiego współdziałania.

²³ Art. 4 zasadniczo z uwagi na brzmienie art. 6 nie posiada istotnego znaczenia i jest zbędnym powtórzeniem. Odnośnie do usiłowania — patrz art. 23—25 K. K., zaś do podżegania i pomocnictwa — art. 26—30 K. K.

²⁴ Utrata praw obywatelskich i honorowych jest obligatoryjna (patrz art. 47 § 1 K. K.); co do definicji praw publicznych patrz art. 45 K. K.; zaś praw honorowych — art. 46 K. K.

²⁵ Konfiskata mienia skazanego jest obligatoryjna, natomiast mienia małżonka i dzieci jest fakultatywna, przy czym mienie dzieci (lecz nie małżonka), pochodzące z ich dorobku, spadkobrania lub darowizny podlega wyłączeniu. W praktyce sąd orzeka w całości konfiskatę mienia, a więc i dorobku dzieci, gdyż ustawodawca wprowadził domniemanie, że cokolwiek znajduje się w posiadaniu przestępcy, jego małżonka lub dzieci stanowi jego własność, podlegającą konfiskacie. Dzieci muszą domniemanie to obalić, jeśli chodzi o ich dorobek, odrębnym postępowaniem (art. 5 § 2). W razie gdyby windykacja nie była możliwa, w miejsce roszczenia o zwrot rzeczy wchodzi roszczenie o odszkodowanie.

²⁶ Oczywiście z wyjątkiem przepisów części ogólnej K. K., wyraźnie uchylonych przez art. 3 i 9 dekretu.

²⁸ Przy zbiegu przestępstw każdy z sądów ściga sprawcę w ramach swej właściwości. W wypadku gdy czyn przestępczy podpada zarówno pod przepisy dekretu jak i innego przepisu karnego, właściwy będzie specjalny sąd karny (*lex posterior specialis*). Gdy sprawca popełnił kilka przestępstw podpadających pod dekret i inne przepisy karne, każdy z sądów rozstrzyga odrębnie w/g przepisów wiążących go. Powstaje jednak kwestia, który z sądów będzie właściwy do orzekania o karze łącznej. Stanąć musi się na stanowisku, że właściwy będzie specjalny sąd karny jako sąd wyższego stopnia. Art. 5 dekretu o specjalnych sądach karnych, (Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 21) zrównuje sąd specjalny z sądami apelacyjnymi (argument z art. 32 § 2 Kpk.), chociaż oskarżony zostaje w rzeczywistości pozbawiony toku instancji. Tę samą zasadę należy stosować, jeżeli sprawca skazany został kilkoma prawomocnymi wyrokami za przestępstwa popełnione przed wydaniem wyroku przez specjalny sąd karny (art. 35 K. K.).

²⁹ Postanowienie, zawarte w artykule tym, zerwało z zasadą *lex retro non agit*, gdyż czyny objęte dekretem nie mogą pozostać bezkarne. Abstrakcyjna zasada prawna, która powinna mieć pełne zastosowanie w okresie normalnych funkcji społeczeństwa i państwa, nie mogła stać na przeszkodzie stosowaniu represji w obliczu narodowej katastrofy, wywołanej metodami stosowanymi przez okupanta. Wszelkie teoretyczne konstrukcje, mające na celu pogodzenie zasady *lex retro agit* z pewnymi koniecznościami żywiołymi, mogą mieć teoretyczną wartość przez swoją subtelność (wprowadzenie norm metaprawnych, nieprzewidywalności czynów przestępczych, prawa obiektywnego, prawa właściwego itp.), lecz żadnym konsekwencji dla praktyki mieć nie mogą, wobec woli ustawodawcy i wyraźnego brzmienia przepisu prawnego. Nie jest jednak obojętne dla praktyki, że kiedy naruszenie zasady *lex retro non agit* napotka niechybnie w społeczeństwie na pewien opór, to w danym wypadku społeczeństwo domagało się zarówno w czasie okupacji, jak i teraz represji wobec przestępców objętych dekretem. Jest to tylko dowodem, że już w czasie od 31 sierpnia 1939 r. społeczeństwo uważało czyny obecnie ujęte dekretem za przestępcze. Jedyne z powodu zawieszenia funkcji Państwa wola Narodu nie mogła się wówczas przyoblec w formalne normy prawne.

Zagadnienie to zresztą powinno być ujęte z dwojakiego punktu widzenia: jednostki i społeczeństwa. Tam, gdzie przeważa cel ochrony ludności i jej praw podmiotowych przed Państwem, cel ten znajduje swoje urzeczywistnienie w zasadzie *nullum crimen sine lege*. Jeżeli zaś przeważa cel ochrony społeczności przed przestępcą, podstawową zasadą staje się zasada *nullum crimen sine poena*. Warunki wytworzone przez okupanta naruszające sam byt Narodu i Państwa, a które nie mogły być przewidziane porządkiem prawnym z okresu normalnego życia państwowego, wymagają zastosowania specjalnych środków w drodze wyjątku. W przeciwnym razie sam byt Narodu i Państwa mógłby być zagrożony.

Dogmatyk w sferze prawa sądów specjalnych musi niejednokrotnie przezwyciężyć pewne utarte nawyki myślowe, analizować konwenanse prawne i badać rodowód zasad dotychczas uznawanych za nienaruszalne. Kto myśli tylko dogmatycznie i kanony doktryny liberalistycznej (panujące około $\frac{3}{4}$ wieku) uważa za wieczne, nietykalne i stanowiące o istocie prawa karnego, ten niewątpliwie w prawie sądów specjalnych dopatry się poważnego kryzysu prawa karnego. Kto w prawie widzi przede wszystkim wykładnik epoki dziejowej, zdeterminowany koniecznościami pozaprawnymi, ten prawo sądów specjalnych uzna za oczywiście nieunikniony i logiczny zespół norm. Ta sama widocznie musiała działać przyczyna w wielu krajach Europy i Ameryki, skoro na tle najrozmaitszych systemów prawnych opinia publiczna prawie bez większych oporów je zaakceptowała.

Nie tu miejsce na analizę zagadnienia, o ile zasada „*lex retro, non agit*” była już przedtem zachwiana przez tzw. szkołę pozytywistyczną i koncepcję samoistnych „środków zabezpieczających”.

Jedno trzeba jednak stwierdzić: demokracja walcząca przeciwko samowoli monarchii mogła ją okiełzać tylko rygorem z góry stanowionego, ściśle określonego stanu faktycznego i przepisanej kary. Zasada *nullum crimen et nulla poena sine lege peonali anteriori* spełniała dwojaką rolę. Ograniczyła prawo absolutnego księcia, ale co najważniejsze, dawała też młodemu kapitalizmowi rękojmię najbardziej mu potrzebnej pewności, iż w ramach już raz uznanych przepisów można swobodnie kształtować indywidualny obrót kontraktowy, chociażby ze szkodą dla całości. Jest to też dlatego okres największego rozkwitu do absurdu doprowadzonej dogmatyki, która odżegnuje się od wszelkiej myśli pozaprawnej, nawet etycznej i opartej na przykład na religijnym poglądzie na świat większości społeczeństwa.

Będąc bez wątpienia pozytywną funkcją *bourgeoisie militante* w walce o demokrację prawną, stała się w rękach finansowego kapitału niebezpieczną bronią. Na jego usługach dogmatycy tworzyli koncepcje szkodliwego wprowadznie społecznie, niemoralnego, ale jeszcze niekaralnego „oszustwa” cywilnego. Z tego okresu pochodzą osławione już dzisiaj kontrowersje, czy prąd elektryczny jest rzeczą ruchomą i czy jego kradzież jest kradzieżą w rozumieniu ustawy karnej.

Podstawą prawa sądów specjalnych jest zasada — *nullum crimen sine poena*. Demokracja może być odbudowana po tej wojnie i utrwalona tylko przez bezwzględną restytucję dwóch zasad: przywrócenia godności ludzkiej każdemu człowiekowi, bez względu na kolor jego skóry, kształt cząstki i język, którym przemawia, oraz przywrócenia godności pracy ludzkiej bez względu na to, jakiego typu ona jest.

Jedno i drugie przekreślił faszyzm przez prawo, dyskryminujące człowieka i pracę w obozach koncentracyjnych, które uczynił częścią składową swej planowej gospodarki. Zbrodnie, które były pogwałceniem tych zasad, musiały być napiętnowane, gdyż zagrażają samej konstytucji

demokracji jak najszerzej pojętej. Paremia prawna powstała w innych warunkach historycznych może temu stać na przeszkodzie. Jeden z socjologów francuskich ujął podobne zjawisko przeciwstawienia nowego prawa legalizmowi minionego okresu historycznego lapidarnie i trafnie: Il faut sortir de la legalité pour rentrer dans le droit.

DEKRET

Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 4 listopada 1944 r.

o środkach zabezpieczających¹ w stosunku do zdrajców Narodu (Dz. U. R. P. Nr 11, poz. 54)

Art. 1. Obywatel polski², który w okresie okupacji niemieckiej na terytorium tzw. Generalgouvernement i województwa białostockiego³ bądź zadeklarował⁴ swoją przynależność do narodowości niemieckiej (deutsche Volkszugehörige)⁵, lub swoje pochodzenie niemieckie (Deutschstämmige)⁶; bądź faktycznie korzystał z praw i przywilejów z tytułu przynależności do narodowości niemieckiej lub pochodzenia niemieckiego⁷, podlega, niezależnie od odpowiedzialności karnej⁸ przytrzymaniu, umieszczeniu na czas nieoznaczony w miejscu odosobnienia (obozie) i poddaniu przymusowej pracy.

¹ Już Kodeks Karny z 1932 r. uznawał wyjątkowo samoistne środki zabezpieczające, niezależnie od środków karnych (art. 89 K. K.). Wszędzie tam, gdzie wchodzi w grę w pierwszym rzędzie problem ochrony społeczności przed przestępcą ze względu na możliwość popełnienia przez niego nowych przestępstw, tam siłą rzeczy na pierwszy plan występuje środek zabezpieczający, a w drugim rzędzie dopiero sama kara. Pociąga to za sobą szereg konsekwencji:

- a) sankcja jest względnie lub bezwzględnie nieokreślona,
- b) okoliczności wyłączające karalność lub przestępczość działania (art. 17—22 K. K.) w chwili popełnienia czynu nie są brane pod uwagę w chwili stosowania środka zabezpieczającego,
- c) ocenia się tylko stan niebezpieczeństwa, który może być aktualnie spowodowany przez sprawcę w chwili stosowania środka zabezpieczającego.

Konsekwencje te znalazły swój wyraz zarówno w dekreście jak i w rozporządzeniu wykonawczym do dekretu, a w szczególności:

- a) dekret nie statuuje górnej granicy osadzenia w obozie odosobnienia, wskutek czego odosobnienie będzie trwać tak długo, jak długo tego wymagać będzie zdaniem Państwa ochrona społeczna. Granica ta może ulec przesunięciu w dół indywidualnie lub generalnie, a to w zależności od potrzeb państwa. Jak długo jednak nie ma generalnego przepisu, jedynym czynnikiem, któremu przysługuje prawo indywidualnego

skrócenia terminu stosowania środka zabezpieczającego jest Głowa Państwa, a nie sąd, gdyż sądowi takiego uprawnienia dekret nie daje;

b) stąd zrozumiałą jest brak powołania się na część ogólną K. K. Przy stosowaniu środków zabezpieczających przez sąd decyduje wyłącznie stan niebezpieczeństwa w chwili stosowania środków. Jeżeli z uwagi na stan psychiczny sprawcy nie należy stosować osadzenia w miejscu odosobnienia, sąd może zastosować jeden z środków przewidzianych w art. 79—85 K. K. Dlatego też i w rozporządzeniu wykonawczym z dnia 28 listopada 1944 r. (Dz. U. R. P. Nr 14, poz. 75) znajduje się postanowienie (§ 1 ust. 2) wyłączające od zatrzymania nieletnich poniżej lat 13. Jest to podyktowane tym, że uznano, iż osoby poniżej lat 13 nie stanowią takiego niebezpieczeństwa dla społeczności, by wymagali oni odosobnienia. Z tych przyczyn decydujący jest wiek w chwili zatrzymania tj. stosowania środka zabezpieczającego, a nie w chwili złożenia deklaracji;

c) ocena, czy osoba, która zadeklarowała przynależność do narodu niemieckiego jest dla Narodu i Państwa niebezpieczna, została przez dekret rozstrzygnięta w sensie pozytywnym odnośnie do wszystkich osób wymienionych w art. 1 dekretu i swobodnej ocenie sędziowskiej nie podlega. Sędzia nie może więc orzec, że obywatel polski chociaż zadeklarował swą przynależność do narodu niemieckiego, j. zd. nie przedstawia niebezpieczeństwa dla Państwa. Sędzia może jedynie stosując przepisy art. 79—85 K. K. zmienić zależnie od okoliczności i potrzeb rodzaj środka zabezpieczającego czasowo lub definitywnie, lecz zwolnić od zastosowania tego środka nie może. A więc np. wobec osoby chorej psychicznie w chwili zastosowania środka sąd może zarządzić umieszczenie w zakładzie leczniczym, lecz nie może jej zwolnić.

Konsekwencją wreszcie tego stanowiska jest odosobnienie osób niebezpiecznych, a nie stosowanie kary więzienia.

* Obywatel polski — a więc nie cudzoziemiec lub bezpaństwowiec, bez względu na narodowość. Podlegać więc tu będzie np. także obywatel polski narodowości żydowskiej, który w celu uchronienia się od prześladowania zgłosił swoją przynależność do narodu niemieckiego, chociaż by nawet pod fałszywym nazwiskiem. Natomiast nie podpada pod ten przepis, np. obywatel niemiecki lub obywatel polski, który przed dniem 31 sierpnia 1939 r. w dokumentach publicznych ujawniał swoją narodowość jako niemiecką, a wynika to ze słów użytych przez ustawodawcę: „który w okresie okupacji zadeklarował”. Nie znaczy to jednak żeby obywatele niemieccy nie mogli być odosobnieni. Następuje to jednak nie w trybie przepisów o środkach zabezpieczających, lecz w trybie administracyjnym. Internowanie, względnie konfinowanie uciążliwych cudzoziemców lub obywateli niebezpiecznych, w czasie obowiązywania ustaw o stanie wyjątkowym i wojennym, następuje na podstawie zarządzenia władz administracyjnych. W praktyce powinny prokuratury sądów specjalnych akta takich spraw kierować do Wojewódzkich Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego lub Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, ze

wskazaniem, że Zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 września 1939 r. o stanie wojennym (Dz. U. R. P. Nr 86, poz. 544) oraz Zarządzeniem Rady Ministrów z dnia 1 września 1939 r. o stanie wyjątkowym (Dz. U. R. P. Nr 85, poz. 542) rozciągnięto na obszar całego Państwa Polskiego moc ustawy z dnia 22 lutego 1937 r. o stanie wyjątkowym (Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 108) oraz z dnia 23 czerwca 1939 r. o stanie wojennym (Dz. U. R. P. Nr 57, poz. 366). Na zasadzie art. 3 ustawy o stanie wyjątkowym i art. 2 ustawy o stanie wojennym, władze administracji ogólnej II instancji mają prawo internować w osobnych miejscach na ten cel przeznaczonych na czas nie przekraczający 3 miesięcy lub konfinować (wyzpaczenie przymusowego pobytu)* na określonym obszarze na czas nie przekraczający 6 miesięcy — osoby, które zagrażają bezpieczeństwu, porządkowi publicznemu lub interesom obrony Państwa. Po myśli art. 2 ust. 4, ustawy o stanie wojennym, internowanie i konfinowanie można zarządzić na czas trwania stanu wojennego lub krótszy. Wojewódzkie władze bezpieczeństwa publicznego, którym w zakresie bezpieczeństwa przysługują uprawnienia dawnej wojewódzkiej władzy administracji ogólnej, wydadzą już w swoim zakresie odpowiednie zarządzenia. Odnośnie do obywateli byłego Wolnego Miasta Gdańska należy ich z przyczyn podanych w odn. 2 do ustawy z dnia 6. V. 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów, traktować na równi z obywatelami polskimi, i przyjęcie na terytorium tzw. G. G. przez byłego obywatela miasta Gdańska, który poprzednio nie deklarował się jako Niemiec, przynależności do narodowości niemieckiej, pociągnie za sobą sankcje przewidziane w dekreście. Jeśli natomiast już poprzednio posiadał narodowość niemiecką, stosować należy sankcje administracyjne.

³ Odmienne warunki okupacji niemieckiej w tzw. Generalgouvernement i w części województwa białostockiego oraz na terenach przemocą włączonych do Rzeszy Niemieckiej były przyczyną różnego uregulowania tego zagadnienia dla tych ziem. Porównaj ustawę z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 96).

⁴ Przez użycie określenia „zadeklarował” ustawodawca miał na myśli każdy jednostronny, na zewnątrz wobec władzy okupacyjnej ujawniony akt woli, którym obywatel polski wyraził swą chęć włączenia się do „wspólnoty narodowej niemieckiej”.

Z tą chwilą, kiedy w jakiegokolwiek formie ujęte oświadczenie woli, pochodzące od obywatela polskiego o włączeniu go do „wspólnoty narodowej niemieckiej” doszło do wiadomości okupanta, należy uznać, że przesłanki z art. 1 cytowanego dekretu do osadzenia takiego osobnika w obozie w pełni zachodzą.

Należy uznać, że czyn przestępczy przewidziany tą dyspozycją w całości został dokonany.

Jakiegokolwiek stosowanie więc art. 25 K. K. w związku z art. 92 K. K. uważać należy w tych wypadkach za mylne, gdyż odnosić się one mogą tylko do usiłowania, a nie do przestępstwa już całkowicie dokonanego.

Stawiennictwo na komisji nie może być uznane za część składową „aktu zdrady narodowej“, tj. deklarowania, jakby wynikało ze stanowiska niektórych sądów. Zdrada następuje już z chwilą ujawnienia woli wobec okupanta. Stawianie na komisji jest jednym ze skutków już dokonanego przestępstwa. Okupant wprowadził komisje nie w celu badania oświadczenia woli obywatela polskiego, który zgłosił akces do narodu niemieckiego, lecz wyłącznie w celu sprawdzenia, czy wnioskodawca odpowiada stawianym warunkom jego „eugeniki rasowej“, a więc, czy może zaakceptować ofertę takiego osobnika na zaliczenie go do narodu niemieckiego.

Ustawodawca z przyczyn natury politycznorepresyjnej szeroko zakreślił krąg osób w tzw. G. G., wobec których należy stosować środki zabezpieczające i dlatego nawet osoby, które ujawniły swą wolę przyłączenia się do narodu niemieckiego tylko przez czynności konkludentne, jak faktyczne korzystanie z przywilejów przysługujących Niemcom, nakazał także izolować od społeczeństwa. Prosta wykładnia a *minor ad maius* prowadzi do wniosku, że tym bardziej podlegają izolacji te osoby, które jasno i wyraźnie swą wolę zdrady Narodu Polskiego wobec okupanta ujawniły. Cofnięcie się już po złożeniu wniosku na ręce okupanta, pozostaje dla oceny samej kwestii, czy obywatel polski podlega osadzeniu w miejscu odosobnienia, bez znaczenia. Oczywiście w razie próby o indywidualne skrócenie odosobnienia, okoliczności takie mogą być brane pod rozwagę.

⁵ Zespół tych osób określił okupant w rozporządzeniu z dnia 26 stycznia 1940 r. (V. B. GG. P. IS. 36 — Verordnung über die Einführung einer Kennkarte für deutsche Volkszugehörige im GG.). W myśl § 1 cyt. rozporządzenia uznawał okupant za przynależnego do narodu niemieckiego każdego, kto nie mając obywatelstwa Rzeszy Niemieckiej poczuwał się do przynależności do narodu niemieckiego, o ile to poczucie zostaje potwierdzone przez pochodzenie, język, zachowanie się, wychowanie albo przez jakiegokolwiek inne okoliczności. Na zasadzie § 2 cyt. rozporządzenia wnioskodawca obowiązany był dane powyższe udowodnić.

⁶ Na zasadzie rozporządzenia o wprowadzeniu legitymacji dla osób pochodzenia niemieckiego w G. G. z dnia 29 października 1941 r. (V. B. G. G. I. S. 623) — może osoba pochodzenia niemieckiego na własny wniosek lub na wniosek władzy niemieckiej otrzymać legitymację, w której stwierdzone zostaje jej pochodzenie niemieckie. Na fakty podane celem uzasadnienia wniosku, przytoczyć należy środki dowodowe.

Pod pewnymi warunkami mogła także osoba pochodzenia niemieckiego na własny wniosek w razie wspólnoty małżeńskiej z osobą pochodzenia niemieckiego otrzymać taką legitymację.

⁷ Faktyczne korzystanie przez obywatela polskiego z praw i przywilejów z tytułu przynależności do narodowości niemieckiej oceniane może być z dwójakiego punktu widzenia:

a) albo jako jeden z legalnych środków dowodowych w tych wypadkach, gdy brak formalnego dowodu w postaci deklaracji, lecz są

kartki żywnościowe, przydziały mieszkaniowe niemieckie. W tym wypadku osadzenie w obozie jest obowiązkowe. Samo bowiem korzystanie z tego rodzaju przywilejów stanowi *praesumptio iuris et de iure* dokonania zdrady. Wprowadzone zaś zostało to przez ustawodawcę w tym celu, by w wypadkach, gdy sprawca zniszczył wszystkie formalne dowody dokonanej zdrady (deklaracja, dowody osobiste itp.), umożliwić zastosowanie wobec niego przepisów o środkach zabezpieczających.

b) O ile chodzi o osoby, które na mocy stosunku rodzinnego (małżonek, dzieci, ewentualnie także konkubina) korzystały z wszystkich przywilejów niemieckich bez formalnej legitymacji,⁸ to ustawa w art. 3 dekretu nakazuje tylko konfiskatę majątku oraz utratę praw publicznych, obywatelskich i praw honorowych oraz praw rodzicielskich i opiekuńczych (art. 4 dekretu). Natomiast członkowie rodziny (o ile sami nie zadeklarowali przynależności do narodu niemieckiego) nie podlegaliby osadzeniu w obozie (§ 1 ust. 3 rozporządzenia wykonawczego). Korekturą tego czysto formalnego stanowiska jest podciągnięcie pod przepisy o środkach zabezpieczających także osób, które faktycznie korzystały z praw i przywilejów niemieckich. Sąd więc w każdym konkretnym wypadku na podstawie swobodnej oceny dowodów (art. 10 Kpk.) po rozpatrzeniu całokształtu sprawy oceni, czy żyjący we wspólnym gospodarstwie z podlegającym zatrzymaniu: dzieci (z wyjątkiem tych, które nie przekroczyły lat 13), małżonek lub żyjący w konkubinacie — ze względu na sposób korzystania z przywilejów w czasie trwania okupacji, przedstawiają dla społeczeństwa takie niebezpieczeństwo, że winni oni ulec osadzeniu w obozie odosobnienia. O tym może jednak decydować tylko sąd. Por. § 2 ust. 5 Rozp. Wyk.

c) Obywatel polski, który został wciągnięty na niemiecką volkslistę (jakiegokolwiek kategorii, także trzeciej i czwartej) na tzw. ziemiach przyłączonych do Rzeszy, nie może starać się o rehabilitację, jeżeli na terenie tzw. G.G. korzystał z przywilejów niemieckich. Podpada on pod przepisy niniejszego dekretu.

⁸ Odnosi się to do tych wypadków, kiedy osoby winne „zdrady biernej“ dopuściły się również „zdrady czynnej“, to jest podpadają również pod przepisy dekretu z dnia 31 sierpnia 1944 r. (Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 16). W tych wypadkach niezależnie od osadzenia w obozie za zdradę bierną, osoba winna zostaje pociągnięta do odpowiedzialności karnej również za zdradę czynną. W wypadkach, w których sąd rozpatrując sprawę przeciwko oskarżonemu o zdradę czynną wyda wyrok uniewinniający, a zachodzi uzasadnione podejrzenie odnośnie do popełnienia zdrady biernej, winien odrębnym postanowieniem zawiadomić po myśli art. 242 Kpk. właściwą prokuraturę wzgl. właściwy sąd grodzki o istnieniu przesłanek dla zastosowania środków zabezpieczających już to z art. 1 dekretu z dnia 4 listopada 1944 r. (Dz. U. R. P. Nr 11, poz. 54) już to z art. 15 ustawy z dnia 6 maja 1945 r. (Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 96). Określenie „niezależnie od odpowiedzialności karnej“ nie odnosi się do

art. 100 K. K., który wobec przepisów dekretu z dnia 31 sierpnia 1944 r. (Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 16) jako *lex generalis anterior* oraz wobec stosowania w stosunku do zdrajców biernych jedynie środków zabezpieczających, nie będzie mieć zastosowania. Porównaj zresztą uwagi zawarte w odnośniku 16, str. 13. Zaznaczyć jednak tu należy, że nawet niektóre wypadki samego już zadeklarowania będą podlegały sankcji karnej z art. 1 § 2 dekretu z 31 sierpnia 1944 r. Porównaj uwagi w odnośniku 15 str. 12.

Art. 2. (1) Przytrzymanie i skierowanie do miejsc odosobnienia (obozu) zarządza prokurator specjalnego sądu karnego⁹. Zarządzenie ulega natychmiastowemu wykonaniu przez organa bezpieczeństwa publicznego.

(2) Na umotywowany wniosek prokuratora specjalnego sądu karnego tenże sąd¹⁰ na niejawnym posiedzeniu wydaje postanowienie, które bądź utrzymuje w mocy, bądź uchyla zarządzenie prokuratora o przymusowym odosobnieniu.

(3) Sąd uchyli zarządzenie prokuratora, jeżeli nabierze przekonania o braku podstaw przewidzianych w art. 1 niniejszego dekretu lub o tym, że przytrzymany działał w sposób określony w art. 1 niniejszego dekretu z nakazu wolnościowej organizacji podziemnej, walczącej przeciw okupantom niemieckim¹¹.

(4) Na postanowienie specjalnego sądu karnego nie służą żadne środki odwoławcze¹².

(5) Prezes specjalnego sądu karnego może z urzędu lub na wniosek prokuratora¹³ tegoż sądu przekazać sprawę do ponownego rozpoznania specjalnemu sądowi karnemu w składzie 5-ciu sędziów, (dwóch zawodowych i trzech ławników)¹⁴.

Art. 3. Majątek zdrajców Narodu, wymienionych w art. 1 niniejszego dekretu oraz żyjących z nimi członków rodziny¹⁵ ulega konfiskacie na rzecz Skarbu Państwa z zastrzeżeniem praw do tego majątku osób trzecich.

Art. 4. Zdradcy Narodu, wymienieni w art. 1 niniejszego dekretu oraz żyjący z nimi członkowie rodziny tracą prawa publiczne i obywatelskie prawa honorowe oraz prawa rodzicielskie i opiekuńcze na czas nieograniczony¹⁶.

Art. 5. Postanowienia w przedmiotach objętych w art. 3 i 4 niniejszego dekretu wydaje na wniosek prokuratora specjalny sąd karny na posiedzeniu niejawnym. Ustępy 4 i 5 art. 2 mają odpowiednie zastosowanie.

⁹ Przepis ten uzupełniony został postanowieniem § 1 ust. 1, oraz § 4 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego z 30 listopada 1944 r. (Dz. U. R. P.

Nr 14, poz. 75), które między innymi nakazują przekazanie akt prokuratorowi specjalnego sądu karnego w ciągu dni 14.

¹⁰ „Tenże sąd” — to znaczy specjalny sąd karny w składzie jednego sędziego zawodowego i 2 ławników.

¹¹ Założenia dekretu uznają zdrajców za osoby niebezpieczne dla Narodu. Ta jedna grupa nie podlega odosobnieniu, gdyż do nich nie może się stosować twierdzenie, że są one niebezpieczne. Do materiału dowodowego w takich sprawach, należy jednak podchodzić z wielką ostrożnością. Nie są bowiem wykluczone, wobec rozkładu dziś rozwiązanych dekretem z dnia 24 sierpnia 1944 r. (Dz. U. R. P. Nr 3, poz. 12) tajnych organizacji i braku odpowiedzialności hierarchicznej osób, dających poświadczenia dla sądu, nadużycia w tym względzie. Z reguły należy dążyć do tego, by osoba, która udzieliła zlecenia, stała się bezpośrednim przed sądem lub organem prowadzącym na żądanie sądu dochodzenia. Jeżeli jednak jest to niemożliwe z przyczyn od sądu i stron niezależnych, należy możliwie najdokładniejszymi dowodami pośrednio dążyć do ustalenia tej okoliczności. Sąd, zgodnie z art. 9 i 10 Kpk. na podstawie dokładnej analizy dowodów oceni w każdym poszczególnym wypadku na mocy swego przekonania, czy osoba zatrzymana działała z nakazu wolnościowej organizacji podziemnej. W sprawach wątpliwych należy korzystać z art. 2 ust. 5 dekretu.

¹² Każda strona może jednak wnieść przedstawienie, które może stanowić podstawę dla zastosowania art. 2 ust. 5 dekretu.

¹³ Wniosek prokuratora nie jest dla sądu wiążący.

¹⁴ Postanowienia z tego dekretu nie nabierają mocy rzeczy osądzonej. Art. 600 Kpk. i następne odnoszą się tylko do postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem. Ponowne sądenie jednak osoby już zwolnionej postanowieniem sądu może nastąpić tylko na podstawie nowego postanowienia tegoż sądu, uchylającego poprzednie, a nie zarządzeniem prokuratora.

¹⁵ Patrz rozporządzenie wykonawcze § 2 ust. 5. Co do możliwości osadzenia samych członków rodziny, porównaj odnośnik ⁷. Ponadto patrz § 1 rozporządzenia wykonawczego.

¹⁶ Porównaj odnośnik ⁷.

Art. 6. Postanowienie sądu może wyłączyć spod utraty praw w art. 4 wymienionych i konfiskaty majątku, członków rodziny zdrajców Narodu, jeżeli z całokształtu stosunków życiowych wynika, że nie pozostawali oni w faktycznej spółnocie małżeńskiej bądź rodzinnej ze zdrajcą Narodu, a co do nich samych nie zachodzą okoliczności, przewidziane w art. 1 niniejszego dekretu ¹⁷.

Art. 7. § 1. Kto:

a) uwalnia się od przytrzymania lub odosobnienia ¹⁸, albo usuwa majątek lub jego część spod konfiskaty ¹⁹,

b) do popełnienia przestępstwa pod a) przewidzianego nakłania albo udziela pomocy czynem lub słowem ²⁰,

c) udziela osobie, podpadającej pod przepis art. 1 niniejszego dekretu pomocy, a w szczególności przez jej ukrywanie, żywienie lub zaopatrywanie w osobiste lub inne dowody²¹, podlega karze więzienia dożywotniego lub karze śmierci.

§ 2. Sąd ponadto orzeka utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych²².

§ 3. Do rozpoznania spraw o przestępstwo, przewidziane w § 1 właściwe są specjalne sądy karne²³.

Art. 8. Rozporządzenie Kierowników Resortów: Sprawiedliwości, Bezpieczeństwa Publicznego i Gospodarki Narodowej i Finansów może rozciągnąć moc obowiązującą niniejszego dekretu i na inne tereny Państwa Polskiego²⁴.

Art. 9. Wykonanie dekretu niniejszego porucza się Kierownikom Resortów: Sprawiedliwości, Bezpieczeństwa Publicznego oraz Gospodarki Narodowej i Finansów.

Art. 10. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

¹⁷ Odnośnie do członków rodziny (§ 2 ust. 5 Rozp. Wyk.) obowiązują następujące zasady:

a) o ile osoby te faktycznie korzystały z przywilejów, przysługujących Niemcom w czasie trwania okupacji niemieckiej, sąd na tej zasadzie uznaje członka rodziny za osobę niebezpieczną i zarządza umieszczenie go w obozie (z wyjątkiem dzieci poniżej lat 13);

b) sąd zarządza tylko konfiskatę mienia i utratę praw (art. 4 dekretu) wobec braku przesłanek z art. 1 dekretu;

c) sąd może (lecz nie musi) wyłączyć także część lub całość mienia członków rodziny spod konfiskaty i nie stosować do nich utraty praw (art. 4) w jednym tylko wypadku, gdy ustali, że nie istniała wspólnota majątkowa lub rodzinna ze zdrajcą Narodu.

Postanowienie takie sąd może wydać na wniosek zainteresowanych lub z urzędu, w toku lub po zakończeniu postępowania w sprawie osadzenia w obozie odosobnienia (patrz § 7 Rozp. Wyk.).

¹⁸ Obojętne dla istoty czynu jest, czy osoba, która się uwolniła, osadzona została na mocy postanowienia prokuratora, czy tylko władz bezpieczeństwa nawet przed upływem 14-dniowego terminu, wskazanego w § 4 ust. 1 Rozp. Wyk.

¹⁹ Bez znaczenia jest przy tym, czy majątek usuwa osoba podlegająca osądzeniu, czy też osoba nie podlegająca zatrzymaniu. Jeżeli w toku postępowania konfiskata nie została zarządzona względnie uchylona lub jeżeli ukryty majątek został wyłączony spod konfiskaty (art. 6 dekretu), sprawca odpowiada będzie za usiłowanie (art. 23 § 2 K. K.).

²⁰ Powtórzenie niepotrzebne wobec art. 92 K. K.

²¹ Formy pomocy zostały tu wyliczone jedynie przykładowo. Karalna jest każda forma pomocy, która umożliwi osobie podpadającej pod przepis art. 1 przebywanie na wolności. Podpadną więc tu także wszyst-

kie stany faktyczne, wyszczególnione w art. 143 i 149 K.K., o ile zamiarem sprawcy było udzielenie pomocy osobie podpadającej pod art. 1 w celu uniknięcia osadzenia jej w obozie. Wyłączenia odpowiedzialności z § 2 i 3 art. 148 K. K. nie będą miały zastosowania nawet przy formach pomocy z § 1 art. 148 K. K., gdyż art. 7 dekretu tego nie przewiduje.

²² Utrata praw obywatelskich i honorowych jest obowiązkowa, inne kary dodatkowe może sąd orzec zgodnie z przepisami K. K. (art. 44 K. K.).

²³ Według trybu postępowania, przepisanego dla tych sądów.

²⁴ Na inne tereny moc obowiązująca niniejszego dekretu nie została rozciągnięta wobec obowiązywania tam odmiennych przepisów (por. ustawę z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów, Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 96).

R O Z P O R Z A D Z E N I E

**Kierowników Resortów: Sprawiedliwości, Bezpieczeństwa Publicznego
oraz Gospodarki Narodowej i Finansów**

z dnia 30 listopada 1944 r. (Dz. U. R. P. Nr 14, poz. 75).

**w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia
Narodowego z dnia 4 listopada 1944 r., o środkach zabezpieczających
w stosunku do zdrajców Narodu**

Na podstawie art. 9 dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 4 listopada 1944 r. o środkach zabezpieczających w stosunku do zdrajców Narodu (Dz. U. R. P. Nr 11, poz. 54) zarządza się, co następuje:

§ 1. (1) Władze bezpieczeństwa publicznego obowiązane są do zatrzymania wszystkich osób, co do których zachodzi uzasadnione podejrzenie, że dopuścili się czynów, określonych w art. 1 dekretu.

(2) Nie podlegają zatrzymaniu nieletni, którzy nie ukończyli lat 13¹.

(3) Władze bezpieczeństwa publicznego jednocześnie z zatrzymaniem zabezpieczają² tymczasowo majątek zatrzymanego i żyjących z nim członków rodziny³.

(4) O dokonaniu powyższych czynności władze bezpieczeństwa publicznego zawiadamiają prokuratora specjalnego sądu kar-
nego⁴.

(5) Prokurator specjalnego sądu karnego powierzy opiekę tymczasową nad nieletnimi, wymienionymi w ust. (2) miejscowej (gminnej lub miejskiej) Radzie Narodowej i zwróci się do właściwego urzędu skarbowego o dokonanie protokolarnego zajęcia majątku osób, wymienionych w ust. (3)⁵.

§ 2. (1) Delegowany przez właściwy urząd skarbowy urzędnik sporządzi w obecności przedstawicieli władz bezpieczeństwa publicznego i miejscowej (gminnej lub miejskiej) Rady Narodowej protokół zajęcia majątku zatrzymanego i żyjących z nim członków rodziny.

(2) Odpisy protokołu zajęcia należy doręczyć władzom bezpieczeństwa publicznego dla dołączenia do akt sprawy zatrzymanego.

(3) Zajęty majątek ruchomy należy oddać pod tymczasowy dozór miejscowej Rady Narodowej⁶ lub osoby przez nią wskazanej — gdyby zaś, ze względu na bezpieczeństwo tego majątku było to nie wskazane, należy takowy przewieźć do magazynów skarbowych.

(4) Majątek nieruchomy, jak również przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe należy oddać pod tymczasowy dozór miejscowej Rady Narodowej.

(5) Członkami rodziny w rozumieniu ust. (3) § 1 są krewni w linii prostej, bocznej, małżonek, powinowaci oraz osoby pozostające w faktycznej wspólnocie małżeńskiej lub rodzinnej z osobą, co do której zachodzi podejrzenie, że popełniła czyn, określony w art. 1 dekretu.

§ 3. W wypadku nieujęcia⁷ osoby wymienionej w art. 1 dekretu, lub też w wypadku wykrycia majątku ukrytego przez taką osobę, należy co do zabezpieczenia zajęcia majątku postąpić w sposób przewidziany w § 2 niniejszego rozporządzenia.

§ 4. (1) Władze bezpieczeństwa publicznego winny przesłuchać⁸ zatrzymanego i najdalej w ciągu 14 dni⁹ od daty zatrzymania przekazać akta sprawy właściwemu prokuratorowi specjalnego sądu karnego, który postąpi w myśl art. 2 ust. 1 i 2 dekretu.

(2) O ile na podstawie akt sprawy prokurator dojdzie do wniosku, że brak jest dostatecznych danych do ustalenia, iż zatrzymany dopuścił się czynu, określonego w art. 1 dekretu, nakaze bądź uzupełnienie dochodzenia, bądź niezwłoczne zwolnienie zatrzymanego. Postanowienie prokuratora w tym przedmiocie jest wiążące dla władz bezpieczeństwa publicznego¹⁰.

§ 5. (1) Prokurator specjalnego sądu karnego przesyła odpis postanowienia sądu specjalnego, zapadłego w myśl art. 5 dekretu, właściwemu urzędowi skarbowemu celem wykonania przewidzianej w art. 3 dekretu konfiskaty mienia.

(2) Odpis postanowienia w ust. 1 wymienionego, stanowi tytuł wykonawczy, na mocy którego zajęty majątek przechodzi na wła-

sność skarbu państwa, o czym należy poczynić wzmiankę w protokóle zajęcia.

§ 6. W razie rehabilitacji skazanego (art. 2 ust. 5 dekretu) zwrot jego majątku nastąpi na mocy wydanego jednocześnie przez specjalny sąd karny postanowienia w tym przedmiocie.

§ 7. (1) W razie wyłączenia majątku członków rodziny spod konfiskaty, w myśl art. 6 dekretu, oraz w wypadkach wymienionych w § 6 — prokurator specjalnego sądu karnego przesyła odpis postanowienia sądu właściwemu urzędowi skarbowemu celem wydania osobie zainteresowanej majątku, stanowiącego jej własność. O wydaniu majątku należy poczynić wzmiankę w protokóle zajęcia i wykonania konfiskaty (§ 5 ust. 2).

(2) W razie niemożności zwrotu skonfiskowanego majątku, w wypadkach wyszczególnionych w ust. (1) oraz w § 6, osoby zainteresowane otrzymują równowartość tego majątku¹¹.

§ 8. Miejsca odosobnienia (obozy) podlegają Kierownikowi Resortu Bezpieczeństwa Publicznego.

§ 9. Nadzór nad miejscami odosobnienia (obozami) sprawuje prokurator specjalnego sądu karnego.

§ 10. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

¹ Dzieci, które w chwili zatrzymania liczą mniej aniżeli lat 13 (por. uwagę w odnośniku¹ do dekretu) bezwarunkowo nie podlegają zatrzymaniu. Dzieci zaś powyżej lat 13, małżonek i inni członkowie rodziny (§ 2 ust. 5 Rozp. Wyk.) tylko w tym wypadku, jeżeli same zadeklarowały przynależność do narodu niemieckiego, lub jeżeli zachodzą warunki dla ustalenia, że faktycznie korzystały z praw i przywilejów z tytułu przynależności do narodu niemieckiego (por. odnośnik² i¹⁷ do dekretu o środkach zabezpieczających w stosunku do zdrajców Narodu. W sprawie majątku tych osób porównaj uwagi, zawarte w odnośniku¹³ i¹⁷ do tego dekretu).

² Tymczasowe zabezpieczenie polegać będzie w tym wypadku na opieczątowaniu mieszkania wzgl. lokalu zarobkowego przytrzymanego i oddaniu kluczy miejscowej Radzie Narodowej. Z czynności tej należy również sporządzić protokół.

³ Władze bezpieczeństwa publicznego nie mają prawa orzekać o wyłączeniu spod zajęcia majątku członków rodziny, gdyż prawo to przysługuje wyłącznie sądom. Również i postanowienie w przedmiocie praw osób trzecich do majątku znajdującego się w posiadaniu zatrzymanego, może wydać tylko sąd (por. art. 3, 5, 6, dekretu).

⁴ Zawiadomienie winno być dokonane przed upływem dni 14 (por. § 4 ust. 1); po którym to terminie zatrzymany wraz z aktami sprawy musi być przekazany sądowi.

⁵ Protokół musi być w terminie dni 14 (vide § 4 ust. 1) przedłożony prokuratorowi. Brak protokołu w aktach sprawy stanowi przeszkodę w rozpatrzeniu sprawy.

⁶ Tymczasowy dozór trwa aż do momentu otrzymania odpisu postanowienia, o którym mowa w § 5.

⁷ W wypadku nieujęcia osoby wymienionej w art. 1 dekretu władze bezpieczeństwa publicznego winny o tym zgodnie z § 1 ust. 4 zawiadomić prokuratora specjalnego sądu karnego celem wszczęcia postępowania przeciw nieobecnemu. Postępowanie się wszczyna, zbiera się i zabezpiecza dowody, a następnie postępowanie się zawiesza (art. 5 Kpk. w związku z art. 6 dekretu).

⁸ Przepis ten ma charakter instrukcyjny, tak że nieprzesłuchanie zatrzymanego przez władze bezpieczeństwa nie stoi na przeszkodzie rozpoznaniu sprawy.

⁹ Dłuższe przytrzymanie jest niedopuszczalne.

¹⁰ Niezwolnienie zatrzymanego pomimo wydanego w tym przedmiocie postanowienia prokuratora stanowi przestępstwo z art. 288 K. K. a w razie umyślnego niezwołnienia zatrzymanego — przestępstwo z art. 248 K. K. w związku z art. 291 K. K.

¹¹ W razie gdy restytucja in specie jest niemożliwa, wchodzi w zastosowanie § 7 ust. 2. Powstaje tu jedna kwestia, czy w razie niemożności zwrotu w naturze, specjalny sąd karny orzeka o wysokości równowartości. Stanąć się tu musi na stanowisku, że droga procesu cywilnego przeciw państwu jest wyłączona, gdyż sprzedaż mienia zajętego stanowi akt władztwa a nie gestii. O wysokości więc odszkodowania orzeka specjalny sąd karny. Postanowienia art. 2 ust. 5 dekretu mają tu również odpowiednie zastosowanie. Czy ta niemożność zwrotu nastąpiła z przyczyn od państwa niezależnych, czy też skutkiem rozstrzygnięcia z winy organów państwowych, jest dla sprawy obojętne. Skarb państwa odpowiada za zwrot równowartości i ma tylko ewentualny regres do winnych funkcjonariuszy.

U S T A W A

z dnia 6 maja 1945 r.

o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów

(Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 96)

Rozdział I.

Rehabilitacja osób wpisanych do trzeciej i czwartej grupy
niemieckiej listy narodowej¹.

Art. 1. Obywatele Państwa Polskiego², wpisani po dniu 31 sierpnia 1939 r. na obszarach Rzeczypospolitej Polskiej, wcielonych przez mocą przez okupanta do Rzeszy Niemieckiej oraz na obszarze by-

łego Wolnego Miasta Gdańska do trzeciej lub czwartej grupy niemieckiej listy narodowej (Deutsche Volksliste) lub do grupy tzw. „Leistungs-Pole“³, posiadają pełnię praw obywatelskich, jeżeli wciągnięci zostali na tę listę wbrew swojej woli lub pod przymusem, a swoim zachowaniem wykazali polską odrębność narodową⁴.

Art. 2. (1) Obywatele, wymienieni w art. 1, którzy ukończyli 14 lat⁵, winni złożyć właściwej władzy administracji ogólnej I-ej instancji deklarację wierności Narodowi i demokratycznemu Państwu Polskiemu.

(2) Władza administracyjna, przyjmując deklarację, wyda składającemu odpowiednie zaświadczenie, które ważne jest na okres 6 miesięcy, zarządzając równocześnie ogłoszenie o złożeniu deklaracji.

Art. 3. Kto wie o tym, że osoba wymieniona w art. 1 została z własnej woli wpisana do 3 lub 4 grupy niemieckiej listy narodowej lub też zachowanie się tej osoby w okresie okupacji nie dało się pogodzić z polską odrębnością narodową, powinien powiadomić o tym władze bezpieczeństwa publicznego lub prokuratora specjalnego sądu karnego.

Art. 4. Wskutek tego zawiadomienia władze bezpieczeństwa publicznego lub prokurator specjalnego sądu karnego skierują sprawę — w miarę wyników dochodzenia — do sądu grodzkiego (art. 11), który po przeprowadzeniu jawnej rozprawy wyda postanowienie stosownie do przepisów art. 16. Do postępowania stosuje się odpowiednio przepisy art. 15—19.

Art. 5. (1) Jeżeli w ciągu okresu, o którym mowa w art. 2 ust. (2), nie zostanie wszczęte postępowanie według art. 4, władza administracyjna wyda osobie, która złożyła deklarację, zaświadczenie stałe.

(2) Wydanie zaświadczenia stałego nie wyłącza późniejszego wszczęcia postępowania w trybie art. 4.

Art. 6. Minister Administracji Publicznej w porozumieniu z interesowanymi Ministrami ustali w drodze rozporządzenia właściwość władz administracyjnych i tryb postępowania przy przyjmowaniu deklaracji i wydawaniu zaświadczeń.

Art. 7. Kto nie złoży deklaracji (art. 2), podlega skutkom przewidzianym w art. 16 na wypadek nieuwzględnienia wniosku o rehabilitację⁶.

Art. 8. (1) Na obszarach, na których nie był powszechnie stosowany przymus przez okupanta przy wciąganiu na niemiecką listę naro-

dową osoby wymienione w art. 1 powinny oprócz zgłoszenia deklaracji wierności Narodowi i demokratycznemu Państwu Polskiemu wykazać, że zostały wbrew swojej woli lub pod przymusem wpisane na niemiecką listę narodową.

.(2) Minister Administracji Publicznej określi w porozumieniu z Ministrem Bezpieczeństwa Publicznego i Ministrem Sprawiedliwości obszary, o których mowa w ust. 1 niniejszego artykułu.

¹ Obszar Rzeczypospolitej Polskiej i b. Wolnego Miasta Gdańska¹ na zachód od linii granicznej tzw. G. G. objęty został przez okupanta ogólnym mianem „eingegliederte Ostgebiete“. O ile chodzi o ustawodawstwo dotyczące ludności, którą „należy przywrócić narodowi niemieckiemu“, to sprawa ta dla całego tego obszaru unormowana została przez okupanta jednolicie. Podstawowym aktem ustawodawczym okupanta w przedmiocie ujęcia osób „przynależnych do narodu niemieckiego“ i przywrócenia ich narodowi niemieckiemu, jest rozporządzenie z 4 marca 1941 r. ogłoszone w Reichsgesetzblatt I S. 118 o tak zw. niemieckiej volksliście (Verordnung über die deutsche Volksliste und die deutsche Staatsangehörigkeit in den eingegliederten Ostgebieten). Rozporządzenie to zostało znówelizowane drugim rozporządzeniem o niemieckiej volksliście i niemieckiej przynależności państwowej na przyłączonych terenach wschodnich (Reichsgesetzblatt z 1942 r. I S. 51). Powyższe dwa rozporządzenia statuują tylko ogólne normy o skutkach prawnych wpisu na tak zwaną „Deutsche Volksliste“ i podziału tej listy na 4 grupy. Podstawy wpisu do poszczególnych grup, tryb postępowania i sposób ewidencyjnego ujęcia ludności reguluje szereg tajnych okólników, które nie podlegały ogłoszeniu lub wydrukowaniu i służyły wyłącznie do użytku urzędowego, krążąc w poufnych odpisach maszynowych. Zasadniczy jest okólnik ministra spraw wewnętrznych Rzeszy z dn. 13 marca 1941 r. nr 5125, (41) 5000 Ost. Dalsze okólniki stanowią tylko autentyczną wykładnię powyższego lub normują w związku z wypadkami wojennymi reorganizację władz orzekających o wpisie na listę, oraz wprowadzają na te tereny znaną już przedtem na obszarze b. Wolnego Miasta Gdańska tzw. Deutsche Volksliste. Wpis na te listy i umieszczenie w oznaczonej grupie stwarzały ściśle w tych rozporządzeniach określone skutki prawne. O zaliczeniu do jednej z 4 grup decydowało wyłącznie zachowanie się ubiegającej się o wpis jednostki przed dniem 1 września 1939 r., a nie po tej dacie. Do grupy I wciągani byli tacy obywatele polscy pochodzenia niemieckiego, którzy jawnie podkreślali swoją niemieckość jeszcze w czasie istnienia Państwa Polskiego do 1 września 1939 r., współdziałając z organami państwa niemieckiego, partyj narodowych niemieckich, związków kulturalnych, oświatowych, sportowych i innych. Niemieckimi politycznymi organizacjami w rozumieniu tych przepisów są nie tylko „Deutsche Vereinigung“, „Jungdeutsche Partei“, „Der Deutsche Volksbund“, ale wszystkie niemieckie partie choćby wrogo nastawione do ustroju hitlerowskiego. Nawet marksistowskie lub katolickie są uznane, byleby zespół organizacyjny podkreślał swój charakter niemiecki.

Do grupy II zaliczani byli tacy obywatele polscy pochodzenia niemieckiego, którzy z uwagi na interesy ogólne, majątkowe, wyjątkowe warunki w których się znaleźli, dla upozorowania swojej lojalności wobec władzy polskiej — niemieckości swojej wprawdzie nie mogli podkreślać lub nawet zmuszeni byli ją ukrywać, posuwając się aż do zgłoszenia akcesu do polskich organizacji i stowarzyszeń (z wyjątkiem wyraźnie antyniemieckich jak np. Związek Powstańców itp.), lecz którzy zachowali swoją odrębność niemiecką w używaniu w domu języka niemieckiego, w przekazywaniu go członkom rodziny oraz przyswajaniu dzieciom kultury niemieckiej.

Do grupy III wpisywane były takie osoby pochodzenia niemieckiego, które „ześliznęły się na pochyłej polonizacyjnej“ przez przyjęcie kultury polskiej, zawieranie małżeństw z osobami pochodzenia nieniemieckiego, wstępywanie do organizacji polskich, bez rezerwacji mentalnej, o której wyżej była mowa.

Należą do tej grupy także, co należy wyraźnie podkreślić:

- a) osoby pochodzenia nieniemieckiego, które weszły w związek małżeński z osobami pochodzenia niemieckiego,
- b) osoby „pochodzenia nieokreślonego“, do których zalicza się w okręgu gdańskim — Kaszubów, w okręgu śląskim — Ślązaków, Mazurów oraz tak zwanych Wasserpolaken, o ile te grupy z innych przyczyn nie miały warunków dla wciągnięcia ich do grupy I lub II listy narodowej niemieckiej.

Do grupy IV wciągane były osoby pochodzenia niemieckiego, które do roku 1939 były wyraźnie i jawnie czynne w organizacjach przeciwniemieckich i swoją postawą to nastawienie antyniemieckie dokumentowały. Tajne dokumenty niemieckie nazywają ich często renegatami. Przesunięcie osób przyjętych do niemieckiej listy narodowej z jednej grupy do drugiej było teoretycznie niedopuszczalne. W praktyce okupanta jednak następowało to bardzo często. Poszczególne grupy różniły się od siebie dokumentami. Grupy I i II otrzymywały niebieskie legitymacje, przy czym okupant wyraźnie zabronił czynienia jakichkolwiek zewnętrznych i dla osób trzecich widocznych różnic, po których można byłoby poznać, czy dana osoba zaliczona została do grupy I czy II. Grupa trzecia otrzymywała zieloną, grupa zaś czwarta czerwoną legitymację. Każda z tych grup posiadała różne stopnie obywatelstwa niemieckiego. Obywatelstwo niemieckie uregulowane było ustawą o niemieckiej przynależności państwowej z dn. 22 lipca 1913 RGLB I S. Nr 583 ze zmianami wprowadzonymi ustawą o odwołaniu obywatelstwa i anulowaniu niemieckiej przynależności państwowej z dnia 14 lipca 1933 r. RGLB I S 480; rozporządzeniem o niemieckiej przynależności państwowej z dnia 5 lutego 1934 r. RGLB I S 85 i ustawą o zmianie ustawy o przynależności państwowej niemieckiej z dnia 15 maja 1934 RGLB I S. 593, wreszcie § 6 dekretu „Führera“ o „organizacji włączonych terenów wschodnich“ z dnia 8 paź-

dziennika 1939 RGBL I S 2042 i § 8 rozporządzenia o niemieckiej „volksliście z dnia 4 marca 1941 RGBL S 118. Z powyższych materiałów ustawodawczych widoczne jest, że Niemcy wprowadzili wielostopniowość obywatelstwa i przynależności państwowej niemieckiej. Pełnoprawnym był tylko tak zwany Reichsbürger — obywatel Rzeszy Niemieckiej — które to obywatelstwo zasadniczo posiadali tylko obywatele Altreichu — w popularnym narzeczu nazywano ich na obszarach Rzeczypospolitej Polskiej „Reichsdeutschami“. Oprócz tego istniało pojęcie obywatelstwa niemieckiego w skutkach prawnych nie różniące się w zupełności od uroczystej formy „przynależności obywatelskiej do Rzeszy Niemieckiej“ — Reichsbürgerschaft, a mianowicie „Deutsche Staatsangehörigkeit“ — przynależność państwowa niemiecka. Takimi pełnymi obywatelami Rzeszy Niemieckiej, tj. Staatsangehörige, nie mającymi jednak prawa do uroczystego miana „Deutscher Reichsbürger“, są osoby wciągnięte do grupy I lub II volkslisty, które nazywane są Staatsangehörige lub „Vorläufige Reichsbürger“. Normy, które miały umożliwić tym niemieckim pełnym „Staatsangehörigen“ a tymczasowym „Reichsbürger“ uzyskanie uroczystego miana Reichsbürger miały być wydane, co jednak do ostatniej chwili istnienia hitlerowskiego państwa nie nastąpiło. Zasadnicze uprawnienia i obowiązki pełnych Staatsangehörige oraz Reichsbürger były te same.

Różnica polegała na uroczystej nazwie. Oprócz tego wprowadzone było obywatelstwo niemieckie pod formą przynależności o nieuroczystej nazwie Staatsangehörige z zastrzeżonymi dla państwa prawem odwołania tejże przynależności w ciągu 10 lat od chwili nadania (Staatsangehörige auf Widerruf). Osoby wciągnięte do grupy III volkslisty otrzymywały wyłącznie przynależność państwową z zastrzeżeniem odwołania w ciągu 10 lat od chwili nadania. W razie ujawnienia, że osoby wciągnięte na listę zostały omyłkowo wpisane nie posiadając ku temu danych według stanu z dnia 1 września 1939 roku, władze administracyjne niemieckie cofały obywatelstwo przyznane tym osobom. Z drugiej natomiast strony, w razie gorliwego współdziałania z Niemcami już po 1 września 1939 r. władza administracyjna niemiecka mogła zrzec się prawa odwołania prawa obywatelstwa (Verzicht auf den Widerruf der Staatsangehörigkeit). Taki obywatel wprawdzie nie przechodził do grupy wyższej (I lub II), pozostawał w grupie III, lecz przynależność państwową niemiecką przyznawano mu już bezwarunkowo. Zewnętrznie uwidaczniało się to w ten sposób, że na dowodach tożsamości skreślano umieszczany na zielonych dowodach napis „Staatsangehörige auf Widerruf“ lub wydawano odrębne poświadczenia. Osoby wciągnięte do grupy IV volkslisty stanowiły „Schutzangehörige des Reiches“. Jest to odrębna forma przynależności do państwa niemieckiego, lecz nie forma obywatelstwa niemieckiego. Wszyscy Polacy i inne narodowości na tych terenach zamieszkałe, z wyjątkiem Żydów i Cyganów, należały do grupy Schutzangehörige. Żydzi i Cyganie stanowili grupę mieszkańców oznaczanych jako „Staatenlos“ (beipaństwowy).

² Przepisy ustawy stosować należy również do byłych obywateli b. Wolnego Miasta Gdańska, gdyż obszar tego miasta był i jest etnograficznie oraz historycznie częścią składową obszaru Rzeczypospolitej. Sytuacja międzynarodowa w roku 1918 uniemożliwiła zgodne z tym wcielenie tego obszaru do państwa polskiego. Niemniej, wielka ilość Polaków musiała korzystać z obywatelstwa byłego Wolnego Miasta Gdańska z przyczyn prawnej swej przynależności do tego miasta. Władze okupacyjne niemieckie, wychodząc z tego założenia, nie przyznały też mechanicznie obywatelom gdańskim poddaństwa Rzeszy Niemieckiej, lecz wprowadziły tam również system czterech kategorii listy volksdeutschów. Eksperyment ten przeprowadzony w latach 1939 i 1940 na terenie Gdańska posłużył zresztą za podstawę na tak zwanych terenach przyłączonych. Wobec tego nie należy pozbawiać tych obywateli gdańskich, którzy otrzymali третią lub czwartą kategorię tych uprawnień, jakie przysługują osobom takich samych kategorii na obszarach wcielonych przemocą do Rzeszy. Osoby trzeciej i czwartej kategorii, które były obywatelami gdańskimi w dniu 31 sierpnia 1939 r., należy zatem w tym względzie traktować na równi z osobami, które w dniu 31 sierpnia 1939 r. były obywatelami Państwa Polskiego.

³ Określenie tej grupy znajdujemy w tajnym okólniku niemieckim z dnia 7 grudnia 1944 nr. 2 P. 28 P. Id. Są to Polacy: którzy przez swą dotychczasową postawę i pracę wykazali, że uczciwie i bez zastrzeżeń chcą pracować z niemiecką administracją. L.-Polacy oraz członkowie ich rodzin otrzymują niemiecki przydział żywności z wszystkimi specjalami, jak owoce dla dzieci itp., niemiecką kartę na tytoń a później i dalsze przywileje. Wobec urzędów ma L.-Polak mieć pierwszeństwo przed innymi Polakami. Przy wysiedlaniu w obrębie województwa (Gau) ma on być lepiej traktowany.

⁴ Osiowym problemem, wokół którego obraca się dopuszczalność rehabilitacji z art. 1 oraz postępowanie rehabilitacyjne z art. 10 ust. 1 będzie „istnienie przymusu” oraz „oporu woli”. Zdawałoby się pozornie, że różnica pomiędzy rehabilitacją III i IV grupy a postępowaniem rehabilitacyjnym dla II grupy volkslisty leży w tym, że dla III i IV grupy stworzono ustawowe domniemanie istnienia zarówno przymusu ze strony okupanta jak i oporu woli danej jednostki (praesumptio iuris), które może być obalone (art. 4) dopiero w postępowaniu sądowym, podczas gdy osoby wpisane do II grupy oraz do grupy III bez odwołania, winny same wykazać istnienie zarówno przymusu jak i oporu woli, a domniemanie prawne przemawia przeciw nim. W rzeczywistości jednak różnicy tej nie ma. Wprowadzony został tylko odmienny tryb postępowania, gdyż tak w jednym, jak i w drugim wypadku, przesłanką materialnoprawną dla uzyskania pełni praw obywatelskich jest okoliczność, że wciągnięcie do jednej z grup volkslisty nastąpiło pod przymusem i przy oporze ze strony danej jednostki. Nie ma ogólnego ustawowego domniemania o istnieniu wyżej wymienionych przesłanek lub ich braku dla żadnej grupy volkslisty. Nie wyklucza to jednak tego, że w praktyce sąd po

gruntownym zaznajomieniu się z warunkami lokalnymi wytworzonymi przez okupanta może w swym orzeczeniu powołać się już to na istnienie lub brak przymusu i oporu woli w pewnych okęgach lub dla pewnej grupy ludzi jako na fakty notoryczne, już to ustalić swoją judykaturą domniemanie w tym zakresie, z możliwością przeciwdowodu dla każdej ze stron. Że nie ma ustawowego domniemania na istnienie okoliczności wyżej wymienionych, wynika poza tym także z użycia przez ustawodawcę słów „jeżeli wciągnięci zostali na tę listę wbrew swojej woli lub pod przymusem”. Natomiast istotna różnica pomiędzy rehabilitacją z art. 1 a postępowaniem rehabilitacyjnym z art. 10 polega na tym, że osoby wymienione w art. 1 korzystają z wszystkich praw obywatelskich, chociaż tylko warunkowo (art. 5) natychmiast po wypełnieniu warunków z art. 2, a bezwarunkowo dopiero po upływie ustawowych terminów (art. 5 i 9) oraz że tylko orzeczenie sądowe z art. 16 może ich tych praw obywatelskich pozbawić. Osoby zaś wymienione w art. 9 korzystają z praw obywatelskich dopiero po wydaniu odnośnego orzeczenia sądowego. Art. 8 ustawy wprowadził dla władzy administracyjnej możliwość ustalania dla pewnych obszarów domniemania nieistnienia przymusu. Z tego płyną następujące wnioski:

1. powyższe domniemanie może być w postępowaniu sądowym obalone,
2. władza administracyjna (inaczej więc aniżeli sąd) nie może wprowadzić domniemania istnienia przymusu na pewnych obszarach, lecz tylko nieistnienia,

3. niewydanie takiego rozporządzenia co do nieistnienia przymusu nie może stanowić dla sądu dowodu, że przymus rzeczywiście istniał.

„Wbrew swej woli“ — odnosi się do tych wypadków, w których zapisanie na niemiecką listę narodową nastąpiło aktem władzy okupacyjnej bez żądania oświadczenia woli zainteresowanej osoby. Podpadną tu więc wypadki wpisania dzieci bez względu na to, czy ich rodzice swej zgody na wpisanie na listę udzielili, czy też nie. Były bowiem wypadki, że gdy rodzice odmówili zgody na wpisanie ich na volkslistę, małoletnie ich dzieci były mimo to na tę listę wciągane. Tu będą należeć też pewne grupy ludności, które w sposób automatyczny wcielone zostały przez okupanta do wspólnoty narodowej niemieckiej. Jedyną decydującą okolicznością więc będzie to, czy dana jednostka miała możliwość objawienia swej woli wobec okupanta, czy też nie.

„Przymus“ — mowa tu zarówno o przymusie fizycznym jak i psychicznym. Jeśli chodzi o przymus fizyczny, istnienie jego należy ustalić w ramach art. 19 K. K. Nasuwa się jednak kwestia, co należy czynić w wypadkach istnienia przymusu psychicznego? Na tle kodeksu karnego zagadnienie to przesuwają na płaszczyznę art. 22 K. K. i ocenić je należy w ramach stanu wyższej konieczności i pomocy koniecznej. Będzie rzeczą judykatury ustalić dla przyszłych pokoleń wskazówki i linię postępowania zgodną z honorem narodu w ramach zakreślonych art. 22 § 3 K. K. Przyjmując stan wyższej konieczności w razie przymusu psychicznego stosowanego przez okupanta, należy przy ocenie proporcjonal-

ności dobra poświęconego i dobra chronionego wziąć pod rozwagę, że dobro poświęcone z reguły (z wyjątkiem wypadku działania z nakazu organizacji niepodległościowych) było dobrem społecznym lub państwowym, a dobro chronione było dobrem jednostki. W każdym poszczególnym wypadku przymusu psychicznego, ocenić go należy także w ramach art. 22 § 2 K. K. W razie wojny i mobilizacji wszystkich sił narodu w walce o jego egzystencję biologiczną rozszerzony jest szczególny obowiązek narażania się na niebezpieczeństwo. Praktyka winna też wziąć pod rozwagę stanowisko społeczne, rolę, jaką dana jednostka spełniała w społeczeństwie, stopień wykształcenia itp. Nieodosobnione są nawet głosy, domagające się rozszerzenia „szczególnego obowiązku” z art. 22 § 2 K. K. na wszystkie osoby, które w myśl przepisów o powszechnym obowiązku służby wojskowej w okresie toczącej się wojny były zobowiązane do służby wojskowej, a więc były zobowiązane narażać się nawet na niebezpieczeństwo śmierci.

Wymienione w art. 1 wymogi, by wpis nastąpił „pod przymusem” lub „wbrew woli” nie stanowią wystarczających przesłanek uzasadniających rehabilitację. Ustawodawca statuuując przepisy o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego „wrogich elementów”, chciał stworzyć możliwość powrotu do społeczeństwa tylko zdrowym jednostkom, tzn. takim, które wpisane na listę narodową niemiecką pod przymusem lub bez swej woli całym swym późniejszym zachowaniem się wykazały jednak swą odrębność narodową polską. Okoliczność ta będzie przedmiotem ustalenia sądu w każdym poszczególnym przypadku, już to w postępowaniu z art. 4, już to z art. 10. Niezależnie od uwag zawartych w odnośniku ², zauważyć należy, że niejednokrotnie zaś może wypadek, iż o rehabilitację zabiegać będzie obywatel polski, który posiadał to obywatelstwo do dnia 31 sierpnia 1939 r., i który wbrew swej woli lub pod przymusem został wciągnięty na volkslistę, a który będąc narodowości nie polskiej nie będzie w stanie wykazać swej „polskiej odrębności narodowej”. W takich wypadkach po dokładnym rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy należy obywatelowi przywrócić prawa, jeżeli swym zachowaniem afirmował polską odrębność państwową i nie uznawał okupanta.

Wniosek taki wypływa:

1. z konstytucji naszej, która nie czyni różnicy pomiędzy obywatelami ze względu na ich pochodzenie i narodowość,
2. z celu ustawy, która ma eliminować tylko jednostki dla państwa i narodu szkodliwe,
3. z rozszerzającej wykładni pojęcia „naród”. Określenie to odpowiada w tym wypadku raczej pojęciu „nation” używanemu w literaturze prawa politycznego we Francji, Anglii, Szwajcarii, jako narodu zorganizowanego w państwo w odróżnieniu od etnograficznego tylko pojęcia people, peuple. W wypadkach więc jeżeli wpis do jednej z grup niemieckiej listy narodowej dotyczy osób nie wchodzących w skład polskiej narodowej grupy etnicznej sensu stricto, należy badać zachowanie się tych osób w stosunku do polskiego odrębnego i niezawisłego

bytu państwowego na terenie zamieszkałym przez wnioskodawcę. Dotyczy to także osób niemieckiej narodowości.

⁵ Nasuwa się kwestia postępowania w stosunku do dzieci. Niewątpliwie, że na równi z rodzicami podpadającymi pod art. 1 ustawy będą traktowane i dzieci poniżej lat 14. Dzieci te nie ulegną jednak wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego w tym wypadku, gdy rodzice w trybie art. 4 zostaną wyłączeni. To samo stosuje się do dzieci poniżej lat 14 osób wyszczególnionych w art. 9 (porównaj uwagi zawarte w odnośniku¹ na str. 20 oraz na str. 21) na wypadek nieuwzględnienia ich wniosków o rehabilitację.

Analogicznie do przepisu rozporządzenia wykonawczego z dnia 30. XI. 1944 r. w sprawie wykonania Dekretu P. K. W. N. z dnia 4. XI. 1944 r. o środkach zabezpieczających w stosunku do zdrajców Narodu prokurator może powierzyć opiekę nad nieletnimi, którzy nie ukończyli 14 lat a których rodzice ulegają skutkom przewidzianym w art. 7, 16 ustawy o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów, odpowiednim organom Rząd Narodowych.

Z dekretu (art. 1) wynika, że doniesienie przewidziane w art. 3, iż osoba została z własnej woli wpisana na niemiecką listę narodową lub że zachowanie się jej w okresie okupacji nie daje się pogodzić z polską odrębnością narodową, może być złożone tak w stosunku do osób wpisanych do III lub IV grupy niemieckiej listy narodowej jak też i do grupy tzw. „Leistungs-Pole“.

⁶ Odnośnie do osób III i IV grupy volkslisty Sąd Grodzki orzeka osadzenie w obozie odosobnienia w wypadku:

a) przewidzianym w art. 7, jeżeli w terminie nie została złożona deklaracja,

b) w art. 4, jeżeli osoba z własnej woli została wpisana do III lub IV grupy lub jeżeli zachowanie się tej osoby nie dało się pogodzić z polską odrębnością narodową.

Samo niezłożenie deklaracji w terminie pociąga za sobą obowiązково orzeczenie o umieszczeniu w miejscu odosobnienia, przy czym restytucja terminu nie jest dopuszczalna.

Dochodzenie przewidziane w art. 3 dekretu prowadzone jest przez władze Bezpieczeństwa Publicznego lub prokuratora specjalnego sądu karnego.

O umorzeniu dochodzenia decyduje wyłącznie prokurator zgodnie z art. 249 § 1 K. P. K.

Rozdział II.

O warunkach i sposobie rehabilitacji osób wpisanych do drugiej grupy niemieckiej listy narodowej⁷

Art. 9. (1) Obywatele Państwa Polskiego⁸, wpisani po dniu 31 sierpnia 1939 r. na obszarach Rzeczypospolitej Polskiej wcielonych

przemocą przez okupanta do Rzeszy Niemieckiej oraz na obszarze byłego Wolnego Miasta Gdańska do drugiej grupy niemieckiej listy narodowej (Deutsche Volksliste) lub zaliczeni do jednej z grup uprzywilejowanych przez okupanta⁷, mogą wystąpić z wnioskiem o rehabilitację.

(2) Z osobami, wymienionymi w ust. (1), zrównane są osoby, wpisane do trzeciej grupy niemieckiej listy narodowej, co do których była władza okupacyjna niemiecka zrzekła się odwołania ich niemieckiej przynależności państwowej (Staatsangehörige auf Widerruf mit Verzicht auf den Widerruf)¹⁰.

⁷ Ustawa reguluje zagadnienie wyłączenia wrogich elementów ze społeczeństwa polskiego, dając możliwość pozostania elementem niewrogim. Osoby wpisane do I grupy niemieckiej listy narodowej są, jak wynika z pozbawienia ich możliwości rehabilitacji, uznane przez polski porządek prawny domniemaniami iuris et de iure za element bezwzględnie wrogie. Jak wynika z tajnych okólników niemieckich wpisane zostały do tej grupy tylko takie osoby, które nigdy nie wchodziły w skład społeczeństwa polskiego i zawsze wykazywały negatywny stosunek do Państwa Polskiego.

⁸ Odnosnie do obywateli b. Wolnego Miasta Gdańska patrz uwagi zawarte w odnośniku².

⁹ Są to ci obywatele polscy, którzy w czasie okupacji niemieckiej wprawdzie nie przyjęli obywatelstwa niemieckiego, względnie nie zostali wpisani do jakiegokolwiek z grup volkslisty, lecz zgłosili swój akces do zrzeszeń prohitlerowskich, akcentując wyraźnie swoje pochodzenie niepolskie jedynie w celu uzyskania przywilejów, które zrównały ich faktycznie, w części lub całości, z osobami wpisanymi do jednej z grup niemieckiej listy narodowej⁹.

Nie należą tutaj obywatele polscy, którzy już do 31 sierpnia 1939 r. wchodzili w skład innych grup narodowościowych niż polska, chociażby ta narodowość przez Niemców w czasie okupacji, dla ich celów skłócenia narodów, została uprzywilejowana i oni obiektywnie uzyskali korzyść. Warunkiem jednak jest, by obywatel polski również do 31. VIII. 1939 r. oficjalnie przyznawał się do tej narodowości i by mógł to publicznymi dokumentami wykazać. Np. Ukraińiec, Rumun, Słowak, Węgier, którzy do 31. VIII. 1939 r. uchodzili za Polaków i za takich się podawali, a którzy w czasie okupacji zgłosili swą przynależność do obcej narodowości uprzywilejowanej przez okupanta, objęci są art. 9.

Przez grupy uprzywilejowane rozumie się więc obywateli polskich do 31. VIII. 1939 r. niepolskiej narodowości, którzy:

a) zgłosili w czasie okupacji swój akces do narodowościowych zrzeszeń prohitlerowskich,

b) do chwili okupacji przyznawali się do narodowości polskiej, a następnie zmienili ją na uprzywilejowaną przez okupanta, chociażby do zrzeszeń prohitlerowskich nie należeli.

¹⁰ Względy polityczne wymagają bardzo ostrożnego podchodzenia do osób tej grupy, gdyż władze okupacyjne niemieckie zrękały się prawa odwołania obywatelstwa tylko wobec takich jednostek, które swą aktywną pracą po 31 sierpnia 1939 r., swym zachowaniem się zdobyły zaufanie okupanta, w dowód czego ten uznał ich na zawsze za włączonych do swej wspólnoty narodowej.

Porównaj ponadto uwagi w odnośniku ¹.

Art. 10. (1) Za zrehabilitowanego może ¹¹ być uznany ten, kto udowodni, że został wpisany do drugiej grupy niemieckiej listy narodowej wbrew swojej woli lub pod przymusem, a swoim postępowaniem wykazał polską odrębność narodową ¹².

(2) Przepis ust. (1) ma również zastosowanie do osób wpisanych do trzeciej grupy niemieckiej listy narodowej, co do których była władza okupacyjna niemiecka zrękała się odwołania ich niemieckiej przynależności państwowej (Staatsangehörige auf Widerruf mit Verzicht auf den Widerruf), a ponadto do osób, zaliczonych do jednej z grup uprzywilejowanych przez okupanta.

Art. 11. (1) Wniosek o rehabilitację należy złożyć na piśmie w sądzie grodzkim miejsca zamieszkania, które wnioskodawca posiadał w dniu 1 stycznia 1945 r. ¹³

(2) Minister Sprawiedliwości określi w rozporządzeniu wykonawczym treść wniosku o rehabilitację oraz termin składania go dla poszczególnych okręgów sądowych.

Art. 12. (1) Sąd grodzki rozpoznaje wniosek o rehabilitację w składzie jednego sędziego i dwóch ławników, wyznaczonych przez prezydium miejskiej lub gminnej Rady Narodowej.

(2) Sposób powoływania ławników do sądów grodzkich ustali Minister Sprawiedliwości w rozporządzeniu wykonawczym.

Art. 13. (1) Po złożeniu wniosku o rehabilitację sąd grodzki zarządzi na koszt wnioskodawcy ¹⁴ ogłoszenie o wszczęciu postępowania rehabilitacyjnego przez wywieszenie zawiadomienia w budynku sądu oraz rady narodowej właściwej według miejsca zamieszkania wnioskodawcy. Sąd grodzki może nadto podać o tym do wiadomości publicznej w jednym lub więcej pism periodycznych. W ogłoszeniach wezwie sąd wszystkie osoby, które wiedzą o szkodliwej działalności wnioskodawcy względem Narodu Polskiego, aby o tym doniosły sądowi.

(2) Sąd wyznaczy rozprawę nie wcześniej niż po upływie 30 dni od daty ogłoszenia.

Art. 14. Rozprawa nad wnioskiem o rehabilitację jest jawna. W rozprawie może brać udział prokurator specjalnego sądu karnego lub przedstawiciel organów władz Bezpieczeństwa Publicznego ¹⁵

Niestawiennictwo prokuratora lub przedstawiciela organów władz bezpieczeństwa publicznego nie wstrzymuje przeprowadzenia rozprawy.

Art. 15. Postępowanie przed sądem grodzkim odbywa się według przepisów kodeksu postępowania karnego, jeżeli przepisy niniejszej ustawy nie zawierają odmiennych postanowień¹⁶.

Art. 16. Sąd grodzki orzeka postanowieniem, w którym w razie uwzględnienia wniosku uznaje, że wnioskodawca posiada pełnię praw obywatelskich i nakazuje zwolnienie jego majątku spod zajęcia, dozoru i zarządu, w razie zaś odrzucenia wniosku postanawia: umieszczenie wnioskodawcy na czas nieoznaczony w miejscu odosobnienia (obozie), poddanie go przymusowej pracy, utratę na zawsze praw publicznych oraz obywatelskich praw honorowych, tudzież przepadek całego mienia. Sąd może ponadto postanowić przepadek mienia żyjących z wnioskodawcą bliskich członków rodziny.

Art. 17. (1) Postanowienie sądu, uwzględniające wniosek, winno zawierać uzasadnienie.

(2) Odpis postanowienia z uzasadnieniem należy przesłać prokuratorowi specjalnego sądu karnego.

(3) Na postanowienie nie uwzględniające wniosku nie służy zażalenie. Prokurator specjalnego sądu karnego może wnieść zażalenie na postanowienie sądu, uwzględniające wniosek do specjalnego sądu karnego w terminie jednego miesiąca od daty doręczenia odpisu postanowienia z uzasadnieniem.

Art. 18. Specjalny sąd karny rozpoznaje zażalenie prokuratora na posiedzeniu jawnym w składzie 3 sędziów, stosownie do przepisów dekretu z dnia 12 września 1944 r. o specjalnych sądach karnych dla spraw zbrodniarzy faszystowsko-hitlerowskich (Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 21).

Art. 19. (1) W ciągu 10 lat od daty wydania postanowienia rehabilitującego, może prokurator specjalnego sądu karnego żądać ponownego rozpoznania sprawy w razie ujawnienia okoliczności nieznanых w poprzednim postępowaniu¹⁷.

(2) Właściwym do rozpoznania jest specjalny sąd karny w którego okręgu sąd grodzki rozpoznał wniosek o rehabilitację.

(3) Przepis art. 18 ma tu odpowiednie zastosowanie.

Art. 20. Kto nie zgłosił wniosku o rehabilitację, podlega skutkom przewidzianym w art. 16 na wypadek nieuwzględnienia wniosku o rehabilitację.

¹¹ Słowo „może“ użyte jest tu nie w znaczeniu swobodnego uznania władzy, lecz jedynie w tym znaczeniu, że za zrehabilitowanego może być uważany tylko ten, kto odpowiada wymogom art. 10, a nie kto inny.

¹² Patrz uwagi zawarte w odnośniku.

¹³ Wniosek taki może pochodzić zarówno od samego ubiegającego się o rehabilitację jak i od osoby zainteresowanej w jego rehabilitacji.

¹⁴ Art. 576 Kpk. ma zastosowanie.

¹⁵ W wypadku łącznego stawiennictwa prawa strony przysługują tylko prokuratorowi.

¹⁶ Ustawa w art. 17 ust. 3 reguluje jedynie kwestię środków prawnych od postanowień końcowych czyli stanowczych. W stosunku do wszelkich innych postanowień ubocznych mieć będą zastosowanie przepisy Kpk. W ustawie jednak istnieje luka co do sądu, do jakiego środki prawne winny być wniesione. Opierając się jednak na brzmieniu ustawy, że na postanowienie sądu grodzkiego uwzględniające wniosek, prokurator specjalnego sądu karnego może wnieść zażalenie do specjalnego sądu karnego, a nie do sądu okręgowego jako normalnej drugiej instancji dla sądu grodzkiego, przyjąć należy, że i na wszelkie inne postanowienia (uboczne) sądu grodzkiego zażalenie winno być wniesione do specjalnego sądu karnego. Wyłania się tu jeszcze jedna kwestia, a mianowicie, czy na postanowienie sądu odrzucające wniosek o rehabilitację z przyczyn formalnych służy zażalenie. Ustawa (art. 17 ust. 3) postanawia, że zażalenie nie służy jedynie na postanowienie nieuwzględniające wniosku. Odrzucenie wniosku z przyczyn formalnych nie może być uważane za równoznaczne z nieuwzględnieniem wniosku. W danym wypadku więc wejdzie w zastosowanie art. 463 Kpk., gdyż postanowienie sądu grodzkiego w przedmiocie rehabilitacji jako kończące sprawę w instancji uważać należy za równoznaczne z wyrokiem.

¹⁷ Wniosek prokuratora jest dla sądu wiążący. Na skutek wniesienia wniosku specjalny sąd karny musi dokonać ponownego rozpatrzenia sprawy.

Rozdział III.

Opis i zajęcie majątku

Art. 21. (1) Na obszarach Rzeczypospolitej Polskiej wcielonych przez mocą przez okupanta do Rzeszy Niemieckiej oraz na obszarze byłego Wolnego Miasta Gdańska podlegają opisowi i zajęciu znajdujące się tam majątki:

a) obywateli Rzeszy Niemieckiej (Reichsbürger-Reichsdeutsche),

b) osób narodowości niemieckiej bez względu na ich przynależność państwową, z wyjątkiem osób wpisanych do trzeciej i czwartej grupy niemieckiej listy narodowej,

c) obywateli polskich wpisanych przez byłe władze okupacyjne niemieckie do pierwszej lub drugiej grupy niemieckiej listy narodowej (Deutsche Volksliste),

d) obywateli polskich, którzy na terenach tak zwanej Generalnej Gubernii lub województwa białostockiego, bądź zadeklarowali swoją przynależność do narodowości niemieckiej (Deutsche Volkzugehörigkeit) lub swoje pochodzenie niemieckie (Deutschstämmig), bądź faktycznie korzystali z praw i przywilejów z tytułu przynależności do narodowości niemieckiej lub pochodzenia niemieckiego,

e) obywateli polskich wpisanych do trzeciej grupy niemieckiej listy narodowej, co do których byłe władze okupacyjne niemieckie zrzekły się odwołania ich niemieckiej przynależności państwowej (Staatsangehörige auf Widerruf mit Verzicht auf den Widerruf).

(2) Z osobami wymienionymi w ust. (1) zrównane są osoby, które nie mogą przedstawić żadnego dowodu tożsamości, wydanego przez byłe władze okupacyjne niemieckie lub zastępczego dowodu tożsamości (art. 27).

(3) Zmiany we własności lub posiadaniu majątku dokonane po dniu 31 sierpnia 1939 r. nie stoją na przeszkodzie opisowi i zajęciu¹⁸.

Art. 22. Opisu i zajęcia majątków wymienionych w art. 21 dokonają właściwe urzędy skarbowe stosownie do przepisów, wydanych w tym przedmiocie przez Ministra Skarbu w porozumieniu z właściwymi Ministrami.

Art. 23. Zabronione i nieważne z mocy samego prawa są wszelkie umowy w przedmiocie przeniesienia własności, obciążenia i rozporządzenia w inny sposób pod jakimkolwiek bądź tytułem majątkami, podlegającymi opisowi i zajęciu (art. 21).

Art. 24. Dozór i zarząd majątków opisanych i zajętych należy do władzy skarbowej, która może powierzyć wykonanie tego dozoru i zarządu bądź innym organom władzy publicznej, bądź instytucjom społecznym lub osobom prywatnym. Władza skarbowa może też pozostawić dozór i zarząd właścicielowi lub posiadaczowi majątku.

Art. 25. Przepisy niniejszego rozdziału nie naruszają w niczym postanowień dekretów z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej w brzmieniu obwieszczenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 18 stycznia 1945 r. (Dz. U. R. P. Nr 3, poz. 13) oraz z dnia 12 grudnia 1944 r. o przejęciu niektórych lasów

na własność Skarbu Państwa (Dz. U. R. P. Nr 15, poz. 82).

¹⁸ Postanowienie to pozostaje w ścisłym związku z art. 23 a ma jedynie znaczenie techniczne, pozwalając dokonania opisu i zajęcia mienia pomimo dokonania czynności przewidzianych w art. 23.

Jak wynika z art. 22, 24 dekretu opisu i zajęcia majątków dokonywują właściwe urzędy skarbowe, do nich należy również dozór i zarząd majątków opisanych. Odpowiednio, choć nie jest to wyraźnie unormowane przez ustawę, w wypadku konfiskaty mienia osoby skazanej względnie odrzucenia jej wniosku o rehabilitację, urząd skarbowy jest właściwy dla przejęcia majątku i późniejszego przekazania takowego właściwemu zarządowi państwowemu mienia opuszczonego i porzuconego.

Rozdział IV.

Zastępcze dowody tożsamości

Art. 26. (1) Osoby, zamieszkałe na obszarach Rzeczypospolitej Polskiej, wcielonych przemocą przez okupanta do Rzeszy Niemieckiej oraz na obszarze byłego Wolnego Miasta Gdańska, które nie posiadają dowodów tożsamości wydanych przez byłe władze okupacyjne niemieckie, winny zgłosić się do właściwych organów władz bezpieczeństwa publicznego celem uzyskania zastępczych dowodów tożsamości.

(2) Minister Bezpieczeństwa Publicznego w porozumieniu z zainteresowanymi Ministrami ustali tryb wydawania zastępczych dowodów tożsamości oraz termin, w ciągu którego należy zgłaszać się po nie na poszczególnych obszarach Państwa.

Art. 27. Kto nie wykona obowiązku, określonego w art. 26, podlega skutkom, przewidzianym w przepisach niniejszego dekretu dla osób, wpisanych przez byłe okupacyjne władze niemieckie do drugiej grupy niemieckiej listy narodowej (Deutsche Volksliste).

Rozdział V.

Postanowienia karne

Art. 28. Kto usuwa majątek spod opisu i zajęcia (art. 21), albo udziela w tym pomocy, podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat 5 albo karze śmierci¹⁹.

Art. 29. Kto udziela pomocy osobie, która nie złożyła w terminie wniosku o rehabilitację (art. 11), lub której wniosek o rehabilitację został odrzucony (art. 16), w szczególności przez jej ukrywanie, żywienie lub zaopatrywanie w dowody osobiste, podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat 5 albo karze śmierci.

Art. 30. Do orzekania w sprawach o przestępstwa przewidziane w art. 28 i 29 właściwe są specjalne sądy karne.

¹⁰ Porównaj uwagi zawarte w odnośnikach ¹⁰, ²⁰, ²¹ ²⁵ dekretu o środkach zabezpieczających w stosunku do zdrajców Narodu (Dz. U. R. P. Nr 11, poz. 54) str. 27 i 28.

Rozdział VI.

Przepisy końcowe

Art. 31. Przepisy niniejszej ustawy nie mają zastosowania na obszarach województwa białostockiego.

Art. 32. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrom: Sprawiedliwości, Bezpieczeństwa Publicznego, Administracji Publicznej oraz Skarbu w porozumieniu z interesowanymi Ministrami.

Art. 33. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

DEKRET

Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego

z dnia 12 września 1944 r.

o specjalnych sądach karnych dla spraw zbrodniarzy faszystowsko-hitlerowskich¹ (Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 21).

Na podstawie ustawy Krajowej Rady Narodowej z dnia 15 sierpnia 1944 r. o tymczasowym trybie wydawania dekretów z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr 1, poz. 3) Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego postanawia, a Prezydium Krajowej Rady Narodowej zatwierdza, co następuje:

Art. 1. Dla osądzania przestępstw, przewidzianych art. 1, 2, 3 i 4² dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 16) tworzy się specjalne sądy karne.

Art. 2. Dla każdego okręgu sądu apelacyjnego tworzy się jeden specjalny sąd karny³.

Art. 3. Specjalny sąd karny orzeka w składzie jednego sędziego, mianowanego w myśl art. 4 § 1 oraz dwóch ławników powołanych w trybie art. 4 § 2⁴.

Art. 4. § 1. Prezydium Krajowej Rady Narodowej, na wniosek Kierownika Resortu Sprawiedliwości, powołuje spośród osób posiadających kwalifikacje sędziowskie:

a) przewodniczącego i 3 sędziów specjalnych sądów karnych dla każdego sądu, przy czym ilość sędziów może być powiększona w razie potrzeby,

b) prokuratorów i odpowiednią ilość wiceprokuratorów specjalnych sądów karnych.

§ 2. Listę ławników ustala Prezydium Krajowej Rady Narodowej spośród kandydatów przedstawionych przez wojewódzkie Rady Narodowe. Kandydaci ci winni odpowiadać warunkom z art. 7 ustawy z dnia 11 września 1944 r. o organizacji i zakresie działania Rad Narodowych⁵.

Art. 5. Przewodniczący, sędziowie, prokuratorzy i wiceprokuratorzy specjalnych sądów karnych zrównani są w prawach swych i obowiązkach z prezesami, sędziami, prokuratorami i wiceprokuratorami sądów apelacyjnych, ławnicy zaś z przysięgłymi. Przewodniczący specjalnych sądów karnych podlegają służbowo bezpośrednio Kierownikowi Resortu Sprawiedliwości Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego.

Art. 6. Postępowanie przed specjalnym sądem karnym odbywa się według przepisów kodeksu postępowania karnego, o ile przepisy dalsze nie zawierają odmiennych postanowień⁶.

Art. 7. O każdym czynie zawierającym cechy przestępstwa, podlegającego właściwości specjalnego sądu karnego — władze bezpieczeństwa niezwłocznie zawiadamiają prokuratora tegoż sądu, przesyłając mu zebrane wiadomości i dowody. Jednocześnie należy niezwłocznie zatrzymać podejrzanego.

Art. 8. Śledztwa w sprawach podlegających właściwości specjalnego sądu karnego nie prowadzi się⁷. Prokurator może przeprowadzić dochodzenie bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem organów bezpieczeństwa publicznego, bądź też zwrócić się o dokonanie poszczególnych czynności sądowych do sędziów śledczych lub sądów grodzkich.

Art. 9. Prokurator zarządzi niezwłocznie aresztowanie osoby zatrzymanej pod zarzutem popełnienia przestępstwa podlegającego właściwości specjalnego sądu karnego⁸.

Art. 10. Prokurator może i w toku dochodzenia w celu zabezpieczenia żądać zajęcia w całości lub w części mienia podejrzanego, jego małżonka i dzieci⁹. W przedmiocie zajęcia rozstrzyga specjalny sąd karny na posiedzeniu niejawnym¹⁰.

Art. 11. Od postanowienia prokuratora umarzającego dochodzenie, przysługuje pokrzywdzonym przez czyn oskarżonego lub ich na-

stępcom¹¹ zażalenie do specjalnego sądu karnego, który rozstrzyga ostatecznie. Przepisy (kpk) o kaucji i przymusie adwokackim nie obowiązują¹².

Art. 12. Akt oskarżenia nie wymaga uzasadnienia¹³ i winien być wniesiony najpóźniej w ciągu dni 14-tu od daty ujęcia podejrzanego. Uchybienie powyższego terminu nie stoi na przeszkodzie wniesieniu aktu oskarżenia, a tylko powoduje odpowiedzialność dyscyplinarną prokuratora¹⁴.

Art. 13. Ucieczka¹⁵ oskarżonego nie stoi na przeszkodzie wniesieniu aktu oskarżenia i rozpoznaniu sprawy pod jego nieobecność. Zapadłego wyroku nie uważa się za zaoczny.

Art. 14. § 1. Przewodniczący specjalnego sądu karnego wyznacza termin rozprawy głównej w ciągu 48 godzin po otrzymaniu aktu oskarżenia i zarządzi potrzebne doręczenia i wezwania. Przepisu art. 293 kpk. nie stosuje się.

§ 2. Specjalny sąd karny na posiedzeniu niejawnym postanawia o wezwaniu świadków i biegłych oraz o sprowadzeniu innych dowodów powołanych przez oskarżonego¹⁶.

§ 3. Sprzeciw przeciwko aktowi oskarżenia jest niedopuszczalny.

Art. 15. Udział obrońcy w rozprawie głównej jest konieczny¹⁷. O ile oskarżony nie ma obrońcy z wyboru, przewodniczący wyznacza mu obrońcę z urzędu.

Art. 16. Dopuszczalne jest odczytywanie na rozprawie wszelkich zapisków dochodzenia oraz wszelkich pism prywatnych i urzędowych¹⁸.

Art. 17. Wyrok z uzasadnieniem na piśmie ogłasza się natychmiast po naradzie. Odroczenie ogłoszenia wyroku jest niedopuszczalne.

Art. 18. Wyroki specjalnego sądu karnego są ostateczne i prawomocne.

Art. 19. Skazanemu na śmierć przysługuje prawo¹⁹ wniesienia prośby o ułaskawienie do Przewodniczącego Krajowej Rady Narodowej.

Art. 20. Wykonanie niniejszego dekretu porucza się Kierownikowi Resortu Sprawiedliwości i Kierownikowi Resortu Bezpieczeństwa Publicznego.

Art. 21. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

¹ Trzy momenty zaważyły na strukturze Sądów specjalnie powołanych do karania zbrodni faszystowskich, a mianowicie:

1. szybkość postępowania,
2. udział czynnika obywatelskiego przy sądzeniu,

3. zadania sądu stosowania sankcji jako czystej odpłaty, a nie jako środka wychowawczego.

W związku z powyższym szereg norm procesowych Kpk. musiał ulec zmianie, a ponieważ struktura sądu nie mieściła się w schemacie prawa o ustroju sądów powszechnych, dekret powołał do życia specjalny organ sądowy.

² Wyliczenie zawarte w art. 1 nie jest wyczerpujące, a tym samym jest zbędne, gdyż specjalne sądy karne są właściwe do orzekania w szeregu innych spraw przekazanych im ustawowo.

³ Wobec wyraźnego brzmienia przepisu prawa, kreowanie wydziałów zamiejscowych sądu specjalnego jest niedopuszczalne

⁴ Przepis w dzisiejszym stanie ustawodawstwa o tyle nieaktualny, że specjalny sąd karny może orzekać również i w innym składzie (porównaj art. 2 ust. 5 dekretu z dn. 4 listopada 1944 r. o środkach zabezpieczających w stosunku do zdrajców Narodu, Dz. U. R. P. Nr 11, poz. 54).

⁵ Ustawa z dnia 11 września 1944 o organizacji i zakresie działania Rad Narodowych (Dz. U. R. P. Nr 5, poz. 22).

Art. 7 § 1. Delegatami organizacji wymienionych w art. 4 mogą być osoby, które brały lub biorą czynny udział bądź w walce zbrojnej z okupantem, bądź w cywilnej akcji samoobrony i oporu, włączając w to akcję propagandową, bądź też akcję odbudowy państwowości polskiej w zakresie politycznym, społecznym, gospodarczym lub kulturalnym, o ile ukończyły 21 lat życia.

§ 2. Nie mogą być delegatami osoby, obciążone zarzutem współdziałania z okupantem niemieckim w jego walce z narodem polskim, bądź też udziałem w walce bratobójczej z niepodległościowymi organizacjami demokratycznymi.

⁶ Nie tylko w postępowaniu przed sądami specjalnymi, ale odnośnie do wszystkich uprawnień, jakie na podstawie jakichkolwiek ustaw przysługują tymże sądom i prokuratorom — sędziowie i prokuratorowie sądów specjalnych zrównani są z sędziami i prokuratorami apelacyjnymi. Właściwy dla wznowienia postępowania przed sądem specjalnym jest Sąd Najwyższy.

⁷ Przepis ten ma charakter przepisu instrukcyjnego. Nie ma zakazu prowadzenia śledztwa, gdy tego wymagać będą zawile okoliczności sprawy.

⁸ Postanowienie to ma o tyle charakter obligatoryjny, że zastosowanie innych środków zapobiegawczych aniżeli areszt tymczasowy jest niedopuszczalne. Nie znaczy to jednak, że postawienie zarzutu popełnienia przestępstwa podlegającego właściwości sądów specjalnych stwarza dla prokuratora obowiązek wydania nakazu aresztowania. Po stwierdzeniu bezzasadności postawionych zarzutów lub niedostateczności podejrzeń prokurator może sankcji odmówić. Zarządzenie prokuratora w tym przedmiocie jest samoistne, ostateczne i nie podlega zatwierdzeniu przez sąd,

Art. 164 § 2 Kpk. nie ma w tym wypadku zastosowania.

⁹ Jest to konsekwencją przepisów prawa materialnego (art. 5 § 1 lt. b. dekretu z 31 sierpnia 1944, Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 16). Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, by już w tym stadium wystąpić z wnioskiem o wyłączenie z art. 5 § 2 cyt. dekr.

¹⁰ W składzie podanym w art. 3.

¹¹ Określenie „następcy“ użyte tu zostało w rozumieniu art. 66 Kpk.

¹² Przepis o kaucji jest bez znaczenia wobec brzmienia art. 9 dekretu. O kaucji kasacyjnej zaś nie może być mowy wobec braku instancji kasacyjnej. Uchylenie przymusu adwokackiego dotyczy osoby pełnomocnika powoła cywilnego. Pełnomocnikiem może być nie tylko osoba wymieniona w art. 86 i 95 Kpk., lecz i każda inna osoba posiadająca zdolność procesową.

¹³ Może mieć jednak uzasadnienie, gdy prokurator uzna to za stosowne.

¹⁴ W praktyce ten porządkowy termin okazał się zbyt krótki, za czym sankcja dyscyplinarna nie powinna być stosowana.

¹⁵ Należy stanąć na stanowisku, że również i nieujęcie oskarżonego nie stoi na przeszkodzie wszczęciu postępowania, gdyż w przeciwnym razie ratio legis art. 13 byłaby niezrozumiała.

¹⁶ W trybie art. 296 Kpk.

¹⁷ Natomiast poza rozprawą nie jest konieczne w wypadku przewidzianym w art. 88 Kpk.

¹⁸ Wszystkie odczytane dowody sąd ocenia na mocy przekonania opartego na zasadzie swobodnej oceny dowodów (art. 10 Kpk.).

¹⁹ Sąd zgodnie z § 123 regulaminu wewnętrznego urzędowania sądów w sprawach karnych (Dz. U. R. P. Nr 110, poz. 999), nawet w wypadku niewniesienia przez skazanego na śmierć prośby o ułaskawienie, w zwłazku z § 2 rozporządzenia wykonawczego z dnia 3 października 1944 r. (Dz. U. R. P. Nr 7, poz. 35) przedłożył akta Prezydentowi Krajowej Rady Narodowej do zatwierdzenia.

ROZPORZĄDZENIE

Kierowników Resortu Sprawiedliwości i Resortu Bezpieczeństwa Publicznego

z dnia 3 października 1944 r. (Dz. U. R. P. Nr 7, poz. 35)
w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 12 września 1944 o specjalnych sądach karnych dla zbrodniarzy faszystowsko-hitlerowskich

Na podstawie art. 20 dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 12 września 1944 r. (Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 21) o specjalnych sądach karnych, zarządza się co następuje:

§ 1. Powołuje się do życia specjalne sądy karne dla okręgów sądów apelacyjnych:

- a) w Warszawie — z siedzibą tymczasową w Siedlcach;
- b) w Krakowie — z siedzibą tymczasową w Rzeszowie;
- c) w Lublinie — z siedzibą w Lublinie.

Zarządzenie Kierownika Resortu Sprawiedliwości określi terminy przeniesienia specjalnych sądów karnych, pod a) i b) wymienionych, do miejsc ich stałych siedzib.

Specjalne sądy karne w pozostałych okręgach sądów apelacyjnych zostaną powołane do życia po wyzwoleniu dalszych obszarów Państwa Polskiego.

§ 2. Urzędowanie specjalnych sądów karnych oraz prokuratur tychże sądów odbywać się będzie według regulaminów:

a) ogólnego wewnętrznego urzędowania sądów apelacyjnych, okręgowych i grodzkich z dnia 1 grudnia 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr 110, poz. 905 z 1932 r.),

b) wewnętrznego urzędowania sądów apelacyjnych, okręgowych i grodzkich w sprawach karnych z dnia 1 grudnia 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr 110, poz. 909 z 1932 r.),

c) urzędowania prokuratur sądów apelacyjnych i okręgowych z dnia 20 lipca 1935 r. (Dz. U. R. P. Nr 55, poz. 357 z 1935 r. i Nr 59, poz. 386), przy czym w zasadzie stosuje się przepisy, odnoszące się do sądów apelacyjnych i prokuratur sądów apelacyjnych, o ile przepisy dalsze nie zawierają odmiennych postanowień.

§ 3. Specjalne sądy karne prowadzą repertoria (§ 208 regulaminu wewnętrznego urzędowania sądów apelacyjnych, okręgowych i grodzkich w sprawach karnych):

„Kspec“ — repertorium spraw karnych, w których wniesiono akt oskarżenia do specjalnego sądu karnego.

„Kzspec“ — repertorium zażaleń w sprawach karnych specjalnego sądu karnego.

„Kospec“ — repertorium karne ogólne specjalnego sądu karnego, do którego wnoszone są między innymi wnioski prokuratora o zarządzenie zabezpieczenia grożącej oskarżonemu konfiskaty przez zajęcie jego mienia, wnioski o wydanie listu żelaznego itp.

§ 4. W prokuraturze specjalnego sądu karnego prowadzi się księgi i repertorium (§ 161 regulaminu urzędowania prokuratur sądów apelacyjnych i okręgowych) z dopiskiem „spec“, np. (Dsspec).

§ 5. Przewodniczący specjalnego sądu karnego jest kierownikiem tego sądu w rozumieniu art. 66 prawa o ustroju sądów powszechnych z dnia 6 lutego 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr 102, poz. 863 z 1932 r.).

- § 6. W razie przerwy w urzędowaniu przewodniczącego specjalnego sądu karnego, Kierownik Resortu Sprawiedliwości wyznaczy zastępcę spośród sędziów tego sądu.
- § 7. Na wniosek przewodniczącego specjalnego sądu karnego, Kierownik Resortu Sprawiedliwości może wyznaczyć stałego zastępcę przewodniczącego spośród sędziów tego sądu, o ile dobro wymiaru sprawiedliwości tego wymaga.
- § 8. Przewodniczący specjalnego sądu karnego lub jego zastępca wyznacza sędziego zawodowego (art. 4 § 1 dekretu), który przewodniczy na rozprawie lub na posiedzeniu niejawnym. Referentem spraw w zasadzie jest sędzia zawodowy; przewodniczący sądu lub jego zastępca mocen jest jednak powierzyć referowanie spraw również i ławnikom.
- § 9. Przepisanego rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 15. IX. 1932 r. (Dz. U. R. P. z 1932 r. Nr 104, poz. 872) stroju urzędowego: togi i biretu używają jedynie sędziowie zawodowi, mianowani w myśl art. 4 § 1 dekretu o specjalnych sądach karnych.
- § 10. Z chwilą rozpoczęcia działalności specjalnych sądów karnych na terenach poszczególnych okręgów wszelkie sprawy należące do właściwości specjalnych sądów karnych, prowadzone przez inne organy sądowe winny być natychmiast przekazane prokuraturze specjalnego sądu karnego według właściwości terytorialnej.
- § 11. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

R O Z P O R Z A D Z E N I E

Ministra Sprawiedliwości

z dnia 26 maja 1945 r.

w sprawie rehabilitacji osób wpisanych do drugiej, trzeciej i czwartej grupy niemieckiej listy narodowej lub zaliczonych do jednej z grup uprzywilejowanych przez okupanta (Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 130).

Na podstawie art. 11 ust. (2) i art. 12 ust. (2) ustawy z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 96) zarządzam, co następuje:

- § 1. Artykuły, powołane w rozporządzeniu niniejszym bez bliższego ich określenia, oznaczają przepisy ustawy z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 96), paragrafy, powołane bez bliższego określenia, oznaczają przepisy rozporządzenia niniejszego.

§ 2. Osoby wymienione w art. 8, 9 i 27, które do dnia 1 stycznia 1945 r. ukończyły 14 lat życia, mogą złożyć we właściwym Sądzie Grodzkim (art. 10 ust. (1)) wniosek o rehabilitację, który winien zawierać szczegółowe dane personalne, miejsca zamieszkania: w dniu 1 stycznia 1945 r., w czasie wpisania do niemieckiej listy narodowej lub zaliczenia do jednej z grup uprzywilejowanych przez okupanta i w chwili składania wniosku oraz okoliczności i dowody uzasadniające wniosek.

O przynależności do jednej z grup niemieckiej listy narodowej decyduje ostatni wpis na tę listę.

§ 3. Wnioski, przewidziane w § 2, mogą składać osoby wymienione w art. 9 i 27 w czasie do dnia 31 sierpnia 1945 r., a osoby wymienione w art. 8 w ciągu sześciu miesięcy od dnia złożenia deklaracji wierności (art. 2).

Osoby, które zostały przymusowo wywiezione za granicę przez okupacyjne władze niemieckie, mogą składać te wnioski w ciągu miesiąca od dnia powrotu do kraju, nie później jednak niż w ciągu roku od zakończenia wojny.

§ 4. Po przyjęciu wniosku sąd grodzki wyda wnioskodawcy zaświadczenie według wzoru, zawartego w załączniku Nr 1 do niniejszego rozporządzenia.

Zaświadczenie to ważne jest na okres do dwóch miesięcy.

Jeżeli w tym terminie wniosek nie zostanie rozstrzygnięty, sąd przedłuży ważność zaświadczenia na dalsze okresy, które każdorazowo nie mogą przekraczać jednego miesiąca.

§ 5. Sąd grodzki prowadzi według wzoru, zawartego w załączniku Nr 2 do niniejszego rozporządzenia odrębne repertorium „R”, do którego wciąga sprawę o rehabilitację.

§ 6. O zgłoszeniu wniosku o rehabilitację i o terminie rozprawy sąd grodzki zawiadamia prokuratora specjalnego sądu karnego i właściwy powiatowy lub miejski Urząd Bezpieczeństwa Publicznego.

§ 7. Ogłoszenia przewidziane w art. 13 będą wywieszane w miejscach zamieszkania wnioskodawcy: w dniu wpisania go do niemieckiej listy narodowej lub zaliczenia go do jednej z grup uprzywilejowanych przez okupanta, w dniu 1 stycznia 1945 r. oraz w dniu złożenia wniosku.

§ 8. Do sprawowania obowiązków ławników wymienionych w art. 12 powołuje się osoby płci obojga, które:

a) posiadają obywatelstwo polskie i korzystają w pełni z praw cywilnych i obywatelskich,

b) ukończyły nie mniej niż 21 lat, .

c) umieją czytać i pisać po polsku.

§ 9. Nie powołuje się do sprawowania obowiązków ławników:

a) pozostających w czynnej służbie sędziów, prokuratorów oraz urzędników i funkcjonariuszów sądowych i prokuratorskich.

b) funkcjonariuszów Milicji Obywatelskiej i władz bezpieczeństwa,

c) wojskowych w służbie czynnej,

d) duchownych i zakonników.

§ 10. Nie mogą być ławnikami osoby, które:

a) obciążone są zarzutem współdziałania z okupantem niemieckim w jego walce z narodem polskim bądź też udziałem w walce bratobójczej z niepodległościowymi organizacjami demokratycznymi,

b) zostały wpisane na niemiecką listę narodową lub zaliczone do jednej z grup narodowych uprzywilejowanych przez okupanta lub do grupy tzw. „Leistungspole“ albo złożyły wniosek o wpisanie ich na niemiecką listę narodową lub o zaliczenie ich do jednej z grup uprzywilejowanych,

c) skazane zostały za zbrodnie pospolite lub występki z chęci zysku, jak również osoby, przeciw którym toczy się postępowanie sądowe o taki czyn,

d) odbywają kary pozbawienia wolności lub są aresztowane na mocy postanowienia sądu,

e) z powodu wady umysłowej lub fizycznej nie mogą pełnić obowiązków ławników.

§ 11. Na wniosek sędziego sprawującego kierownictwo sądu grodzkiego prezydium każdej miejskiej lub gminnej Rady Narodowej w terminie, określonym we wniosku, wyznaczy w ilości wskazanej w nim ławników i niezwłocznie prześle do sądu grodzkiego wykaz, zawierający: imię i nazwisko, miejsce zamieszkania, wiek, zajęcie i stopień wykształcenia ławników.

§ 12. Sędzia sprawujący kierownictwo sądu grodzkiego powołuje na posiedzenie sądowe dwóch ławników, w miarę możliwości spośród wyznaczonych przez prezydium Rady Narodowej tej gminy (miasta), na terenie której wnioskodawca miał miejsce zamieszkania w dniu 1 stycznia 1945 r.

§ 13. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

W

Wzór do § 4.

[illegible]

ROZPORZĄDZENIE

Ministra Administracji Publicznej

z dnia 25 maja 1945 r. (Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 128)

w sprawie rehabilitacji osób wpisanych do trzeciej i czwartej grupy niemieckiej listy narodowej lub do grupy tzw. „Leistungs-Pole“.

Na podstawie art. 6, 8 ust. (2) oraz art. 32 ustawy z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 96) w porozumieniu z Ministrami Sprawiedliwości i Bezpieczeństwa Publicznego zarządzam, co następuje:

- § 1. Artykuły, powołane w niniejszym rozporządzeniu bez bliższego określenia, oznaczają artykuły ustawy z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 96), paragrafy zaś dotyczą niniejszego rozporządzenia.
- § 2. Obywatele wymienieni w art. 1, którzy do dnia 1 stycznia 1945 r. ukończyli 14 lat, składają przed właściwą władzą administracji ogólnej I instancji deklarację wierności (art. 2) według wzoru, zawartego w załączniku Nr 1 do niniejszego rozporządzenia.
- § 3. Właściwa władza administracji ogólnej I instancji po stwierdzeniu tożsamości osoby przyjmuje deklarację i jednocześnie wydaje zaświadczenie tymczasowe według wzoru, zawartego w załączniku Nr 2 do niniejszego rozporządzenia.
- § 4. Właściwymi władzami do przyjmowania deklaracji i wydawania zaświadczeń są starostowie powiatowi, bądź prezydenci miast, pełniący zarazem funkcje starostów grodzkich — dla mieszkańców miast, stanowiących odrębne powiaty miejskie.

Prezydenci miast przyjmują deklaracje w swojej siedzibie, starostowie powiatowi zaś mogą w tym celu delegować podległych im urzędników poza siedzibę starostwa powiatowego. O miejscu i terminie przyjmowania deklaracji władze administracji ogólnej I instancji podają do wiadomości publicznej w drodze obwieszczeń.

- § 5. Władze administracji ogólnej I instancji prowadzą w dwóch egzemplarzach rejestr deklaracji wierności, obejmujący Nr kol., imię i nazwisko (u mężatek także nazwisko panińskie), imiona rodziców i panińskie nazwisko matki, datę i miejsce urodzenia, miejsce zamieszkania w czasie wpisania do niemieckiej listy narodowej, obecne miejsce zamieszkania osoby składającej deklarację, datę jej złożenia, datę wydania zaświadczenia oraz uwagi.

Jeden egzemplarz rejestru władze administracji ogólnej przechowują u siebie, drugi zaś po zakończeniu przyjmowania deklaracji przekazują właściwym powiatowym urzędом bezpieczeństwa publicznego.

§ 6. Po upływie czasu przewidzianego do składania deklaracji władze administracji ogólnej, które przyjęły deklarację, prześlą władzom administracji ogólnej I instancji miejsca zamieszkania deklaranta w czasie wpisania go na niemiecką listę narodową — wyciągi z rejestru wydanych zaświadczeń.

Władze administracji ogólnej, które przyjęły deklarację oraz właściwe ze względu na miejsce zamieszkania deklaranta w chwili wpisania go na niemiecką listę narodową, ogłoszą wykazy zawierające imię i nazwisko, imiona rodziców i wiek deklaranta oraz wezwą do zgłaszania zarzutów stosownie do postanowień art. 3. Ogłoszenia winny być umieszczone na budynkach powiatowej rady narodowej, starostwa (zarządu miejskiego) oraz sądu grodzkiego.

§ 7. Deklaracje wierności można składać w czasokresie ustalonym przez wojewodów (prezydenta m. Łodzi) dla każdego województwa oddzielnie, nie później jednak niż do dnia 31 sierpnia 1945 r. Osoby, które zostały przymusowo wywiezione za granicę przez okupacyjne władze niemieckie, mogą składać te deklaracje w ciągu miesiąca od dnia powrotu do kraju nie później jednak, niż w ciągu roku od zakończenia wojny.

§ 8. Jeżeli w ciągu 6 miesięcy od dnia wydania zaświadczenia tymczasowego (§ 3) nie zostanie wszczęte postępowanie według art. 4, władza, która wydała zaświadczenie tymczasowe, wyda osobie, która złożyła deklarację, w miejsce zaświadczenia tymczasowego zaświadczenie stałe, według wzoru, zawartego w załączniku Nr 3 do niniejszego rozporządzenia.

§ 9. Na obszarach, na których nie był powszechnie stosowany przez okupanta przymus przy wpisywaniu na niemiecką listę narodową, władza administracji ogólnej I instancji, przyjmując deklarację wierności (§ 2), wydaje składającemu zaświadczenie tymczasowe według wzoru, zawartego w załączniku Nr 4 do niniejszego rozporządzenia. Nadto składający deklarację, wpisani do trzeciej lub czwartej grupy niemieckiej listy narodowej, obowiązani są wykazać, że zostali wbrew swojej woli lub pod przymusem wpisani na niemiecką listę narodową i w tym celu złożyć do właściwego sądu grodzkiego przewidziany w art. 11 wniosek o rehabilitację.

W tych wypadkach zaświadczeń stałych nie wydaje się.

§ 10. Obszary, o których mowa w paragrafie poprzednim, będą podane do wiadomości publicznej przez właściwych wojewodów w drodze obwieszczeń.

§ 11. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Załącznik Nr 1 do rozporządzenia Ministra Administracji Publicznej z dnia 25 maja 1945 r. (poz. 128).

Wzór do § 2.

DEKLARACJA WIerności

Podpisany(a) (imię i nazwisko, u mężatek nazwisko panińskie), syn (córka) (imię ojca i matki oraz panińskie nazwisko matki), urodzony(a) dnia roku w (miejscowość, gmina, powiat), zamieszkały(a) obecnie w (dokładne miejsce zamieszkania), w czasie wpisania na niemiecką listę narodową w oświadczam, że zostałem (am) wpisany(a) przez niemieckie władze okupacyjne do trzeciej (czwartej) grupy niemieckiej listy narodowej (do grupy tzw. „Leistungs-Pole“) wbrew swej woli (pod przymusem). *)

Pomny(a) swej polskiej przynależności narodowej, przyrzekam uroczyście dochować wierności Narodowi i demokratycznemu Państwu Polskiemu oraz sumiennie wypełniać moje obowiązki obywatelskie.

..... dnia r.

Podpis składającego deklarację:

Podpisano w mojej obecności
(podpis urzędnika przyjmującego deklarację)

*) Niepotrzebne skreślić.

**Nazwa Władzy Administracji Ogólnej
I Instancji**

Nr rej.

Załącznik Nr 2 do rozporządzenia Ministra Administracji Publicznej z dnia 25 maja 1945 r. (poz. 128).
Wzór do § 3.

ZASWIADCZENIE TYMCZASOWE
ważne na okres 6 miesięcy od dnia wydania.

Na podstawie §§ 2 i 3 rozporządzenia Ministra Administracji Publicznej z dnia 25 maja 1945 r. w sprawie rehabilitacji osób wpisanych do trzeciej (czwartej) grupy niemieckiej listy narodowej lub do grupy t. zw. „Leistungs-Pole“ (Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 128) zaświadcza się, że obywatel(ka) imię i nazwisko, syn (córka) (imiona rodziców i panieńskie nazwisko matki), urodzony(a) dnia r. w (miejsce urodzenia) złożył(a) deklarację wierności Narodowi Polskiemu i demokratycznemu Państwu Polskiemu.

Zaświadczenie niniejsze nie służy jako dowód osobisty.

Podpis i pieczęć władzy administracji ogólnej
I instancji.

**Nazwa Władzy Administracji Ogólnej
I Instancji**

Nr rej. . . .

Załącznik Nr 3 do rozporządzenia Ministra Administracji Publicznej z dnia 25 maja 1945 r. (poz. 128).
Wzór do § 8.

ZASWIADCZENIE STAŁE

Na podstawie §§ 2 i 3 rozporządzenia Ministra Administracji Publicznej z dn. 25 maja 1945 r. w sprawie rehabilitacji osób wpisanych do trzeciej i czwartej grupy niemieckiej listy narodowej lub do grupy tzw. „Leistungs-Pole“ (Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 128) zaświadcza się, że obywatel (ka) (imię i nazwisko), syn (córka) (imiona rodziców i nazwisko panieńskie matki), urodzony(a) dnia r. w (miejsce urodzenia), złożył(a) deklarację wierności Narodowi Polskiemu i demokratycznemu Państwu Polskiemu.

Zaświadczenie niniejsze nie służy jako dowód osobisty.

Podpis i pieczęć władzy administracji
ogólnej I instancji.

Nazwa Władzy Administracji Ogólnej
I Instancji

Załącznik Nr 4 do rozporządzenia
Ministra Administracji Publicznej z dnia 25 maja 1945 r.
(poz. 128).

Nr rej.

Wzór do § 9.

Miejscowość

dnia

ZAŚWIADCZENIE TYMCZASOWE

ważne na okres 6 miesięcy od dnia wydania.

Na podstawie § 2 i 9 rozporządzenia Ministra Administracji Publicznej z dn. 25 maja 1945 r. w sprawie rehabilitacji osób wpisanych do trzeciej i czwartej grupy niemieckiej listy narodowej lub do grupy tzw. „Leistungs-Pole“ (Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 128) zaświadcza się, że obywatel(ka)
(imię i nazwisko) syn (córka)
(imiona rodziców i panieńskie nazwisko matki),
urodzony(a) dnia r. w (miejsce urodzenia)
złożył(a) deklarację wierności Narodowi Polskiemu i demokratycznemu Państwu Polskiemu.

Wymieniony(a) obowiązany jest wykazać, że został(a) wbrew swej woli lub pod przymusem wpisany(a) na niemiecką listę narodową i w tym celu złożyć do właściwego sądu grodzkiego przed upływem terminu ważności niniejszego zaświadczenia wniosek o rehabilitację.

Zaświadczenie niniejsze nie służy jako dowód osobisty.

Podpis i pieczęć władzy administracji
ogólnej I instancji.

ROZPORZĄDZENIE

Ministra Bezpieczeństwa Publicznego

z dnia 26 maja 1945 r.

w sprawie wykonania ustawy z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów w przedmiocie zastępczych dowodów tożsamości.

Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 129 z dn. 11. VI. 1945.

Na podstawie art. 26 ust. (2) ustawy z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U.R.P.

Nr 17, poz. 96) w porozumieniu z Ministrem Administracji Publicznej i Ministrem Sprawiedliwości zarządzam, co następuje:

§ 1. Właściwymi do wydawania zastępczych dowodów tożsamości wymienionych w art. 26 ustawy z dn. 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 96) są wojewódzkie komendy Milicji Obywatelskiej.

§ 2. Wniosek o wydanie zastępczego dowodu tożsamości składa się za pośrednictwem powiatowej lub miejskiej komendy Milicji Obywatelskiej właściwej według miejsca zamieszkania wnioskodawcy w chwili wydania dowodu przez byłe okupacyjne władze niemieckie.

§ 3. Osoba, która nie otrzymała dowodu od okupacyjnej władzy niemieckiej, składa wniosek o wydanie zastępczego dowodu tożsamości za pośrednictwem powiatowej lub miejskiej komendy Milicji Obywatelskiej, właściwej według ostatniego miejsca zamieszkania.

§ 4. Wniosek o wydanie zastępczego dowodu tożsamości można złożyć do dnia 15 lipca 1945 r.

§ 5. Wojewódzkie komendy Milicji Obywatelskiej wydawać będą zastępcze dowody tożsamości lub decyzje odmowne do dnia 15 sierpnia 1945 r.

§ 6. Terminy przewidziane w § 4 i § 5 nie stosują się do osób wywiezionych przymusowo za granicę przez okupacyjne władze niemieckie.

Osoby te mogą złożyć wniosek o wydanie zastępczego dowodu tożsamości w ciągu miesiąca od dnia powrotu do kraju, nie później jednak niż w ciągu roku od chwili zakończenia wojny.

W wypadkach, przewidzianych w niniejszym paragrafie, zastępcze dowody tożsamości lub decyzje odmowne wydawane będą w ciągu miesiąca od złożenia wniosku.

§ 7. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

DEKRET

z dnia 6 czerwca 1945 r.

o kosztach sądowych w postępowaniu sądowym, przewidzianym w ustawie z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów

(Dz. U. R. P. Nr 25, poz. 150)

Na podstawie ustawy z dnia 3 stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekretów z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr 1, poz. 1) — Rada Ministrów postanawia, a Prezydium Krajowej Rady Narodowej zatwierdza, co następuje:

Art. 1. Od wniosku o rehabilitację, przewidzianego w art. 11 ustawy z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 96), pobiera się stały wpis w wysokości 500 zł.

Art. 2. Sąd grodzki wydając postanowienie, w którym zwalnia majątek wnioskodawcy z pod zajęcia, dozoru i zarządu (art. 16 ustawy z dnia 6 maja 1945 r.) nakłada na wnioskodawcę opłatę stosunkową w wysokości od 100 do 5000 zł. według swego uznania, biorąc pod uwagę wartość zwolnionego majątku.

Art. 3. Do opłat sądowych, przewidzianych w art. 1 i 2, stosuje się odpowiednio przepisy rozdziału I przepisów o kosztach sądowych (Dz. U. R. P. z r. 1945 Nr 15, poz. 89).

Art. 4. Poza tym pobiera się w postępowaniu sądowym przewidzianym w ustawie z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 96) koszty sądowe według przepisów, obowiązujących w postępowaniu karnym, jeżeli przepisy niniejszego dekretu nie stanowią inaczej.

Art. 5. Wykonanie dekretu niniejszego porucza się Ministrowi Sprawiedliwości.

Art. 6. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

WYKAZ TREŚCI

str..

1. DEKRET POLSKIEGO KOMITETU WYZWOLENIA NARODOWEGO z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludzkością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 16) ze zmianami, wprowadzonymi dekretem z dnia 16 lutego 1945 (Dz. U. R. P. Nr 7, poz. 29) . . . 5
2. DEKRET POLSKIEGO KOMITETU WYZWOLENIA NARODOWEGO z dnia 4 listopada 1944 r. o środkach zabezpieczających w stosunku do zdrajców Narodu (Dz. U. R. P. Nr 11, poz. 54) . . . 20
3. ROZPORZĄDZENIE Kierowników Ręsortów: Sprawiedliwości, Bezpieczeństwa Publicznego oraz Gospodarki Narodowej i Finansów z dnia 30 listopada 1944 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 4 listopada 1944 r., o środkach zabezpieczających w stosunku do zdrajców Narodu (Dz. U. R. P. Nr 14, poz. 75) 28
4. USTAWA z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. Nr 17, poz. 96) . . . 31
5. DEKRET POLSKIEGO KOMITETU WYZWOLENIA NARODOWEGO z dnia 12 września 1944 r. o specjalnych sądach karnych dla spraw zbrodniarzy faszystowsko-hitlerowskich (Dz. U. R. P. Nr 4, poz. 21) 46
6. ROZPORZĄDZENIE Kierowników Resortu Sprawiedliwości i Resortu Bezpieczeństwa Publicznego z dnia 3 października 1944 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 12 września 1944 r. o specjalnych sądach karnych dla zbrodniarzy faszystowsko-hitlerowskich (Dz. U. R. P. Nr 7, poz. 35)
7. ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI z dnia 26 maja 1945 r. w sprawie rehabilitacji osób wpisanych do drugiej, trzeciej i czwartej grupy niemieckiej listy narodowej lub zaliczonych do jednej z grup uprzywilejowanych przez okupanta (Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 130) 52

8. ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ z dnia 25 maja 1945 r. w sprawie rehabilitacji osób wpisanych do trzeciej i czwartej grupy niemieckiej listy narodowej lub do grupy tzw. „Leistungs-Role“ (Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 128) . . . 56
9. ROZPORZĄDZENIE MINISTRA BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO z dnia 26 maja 1945 r. w sprawie wykonania ustawy z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów w przedmiocie zastępczych dowodów tożsamości (Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 129) . . . 60
10. Dekret z dnia 6 czerwca 1945 r. o kosztach sądowych w postępowaniu sądowym, przewidzianym w ustawie z dnia 6 maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. Nr 25, poz. 150) . . . 62

2942/
12

